

Kül-Világ

A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK FOLYÓIRATA

IX. évfolyam

2012/3.

www.kul-vilag.hu

TARTALOMJEGYZÉK:

TANULMÁNYOK

Varga Miklós: Átalakuló középhatalmiság: a kanadai biztonságpolitika fordulata	1
Szente-Varga Mónika: Mexikó 2012-ben: választási ábécé	21
Scheinring Endre: A fegyveres erők szerepe Brazília jelenlegi kül- és biztonságpolitikájában	34

KÖNYVISMERTETÉS

Berencsi Gábor: A modern Balkán története Richard C. Hall: The Modern Balkans – a History	49
Impresszum	56

Varga Miklós:

Átalakuló középhatalmiság: a kanadai biztonságpolitika fordulata

A tanulmány visszatekintést és értékelést nyújt Kanada kül- és biztonságpolitikájáról, különös tekintettel a kétezres évek fejleményeire, melyek klasszikus középhatalmi szerepének, külkapcsolati prioritásainak és eszköztárának áthangolására készítették az országot, feledtetve annak néhány emblemikus, egyedi vonásokkal bíró, multilaterális diplomáciára alapuló külpolitikai napirendjét. A fokozatosan emelkedő védelmi költségvetés és fejlesztési programok eredményeképpen ugyanakkor megerősödtek az ország katonai képességei és missziós szerepvállalása is növekedett. A dolgozat bemutatja Ottawa elmúlt években szerzett legfontosabb missziós tapasztalatait (Afganisztán, Haiti, Líbia), ezeken keresztül elemezve a katonai erő, valamint az egyéb hatalmi összetevők szerepét a nemzetközi érdekérvényesítésben. A tanulmány fő célja a kanadai középhatalmiság mibenlétének, illetve egy önálló és egyedi külpolitikai napirend lehetőségének vizsgálata.

Bevezetés

A korábban a multilateralizmus, *soft power* és humanitárius aktivizmus hármásával jellemezhető kanadai kül- és biztonságpolitika a konzervatív kormány 2006-os hatalomra kerülése óta jelentős változásokon ment keresztül. A mai, konzervatív kül- és biztonságpolitikát inkább a pragmatizmus, a realizmus és a gyorsabb reagálás hármásával írhatjuk le. A változások értékelését tekintve az elemzők többsége egyetért abban, hogy a korábbinál nagyobb szerep jut a reálpolitikának, a nemzeti érdekérvényesítésnek és a védelempolitikának, különös tekintettel a stratégiai fontosságú katonai képességek fejlesztésére. Vagyis a hagyományosan pacifista kanadai külpolitikai hagyományokat némileg felülírva a fegyveres erők és a védelempolitika 2006 óta a kormány kül- és biztonságpolitikájának meghatározó pilléreivé váltak. Mindez Ottawa esetében a korábbikhoz képest jelentős változás. A külpolitika és hatalomgyakorlás kemény, *hard power* eszközei felértékelődtek, míg a sajtóságos, a nemzetközi közvélemény által jól ismert kanadai *soft power* megközelítés háttérbe szorult.

---

* A szerző a Külügyminisztérium Biztonságpolitikai és Non-proliférációs Főosztályának munkatársa. 2012 folyamán elvégezte a George C. Marshall European Center for Security Studies három hónapos Program on Advanced Security

A kanadai kül- és biztonságpolitika irányváltásában mind belső (belpolitikai-ideológiai), mind külső (nemzetközi okok) szerepet játszottak. A kétezres évek elejétől kezdődően számos nemzetközi tényező a külkapcsolati-stratégiai prioritások átértékelésére az ország stratégiai érdekeinek erőteljesebb tudatosítására, és a külpolitikai eszköztár áthangolására készítette a kanadai kormányokat. A világpolitika fokozatos egypólusúvá válása, a terrorizmus elleni harc és a megváltozott amerikai doktrína, az amerikai belbiztonság fokozásának igénye, valamint az Arktisz feletti szuverenitás kérdésének felértékelődése egyaránt határozottabb külpolitikai érdekérvényesítésre, valamint a védelempolitika és a fegyveres erők felértékelésére sarkallták a kormányzatot.

A katonai-védelmi kérdésekben korábban alulteljesítő Kanada tizenkét éven át tartó növekedés után 2011-ben 23,082 milliárd USD (24,495 milliárd CAD, GDP arányosan 1,5%) katonai büdjsével már a tizenharmadik helyen állt a világon.¹ A 2010-11-es pénzügyi évben elköltött 21,8,² más becslések szerint 22,3 milliárd³ kanadai dolláros (CAD) összeg a II. világháború óta a legnagyobb volument jelentette, mely az 1989-90 es pénzügyi évhez képest 26%-os, a mélypontot jelentő 1998-99-es évhez képest pedig 61%-os növekedést jelent reálértéken.⁴ Míg korábban a védelmi költségvetés tetemes részét az ENSZ békefenntartás költségei tették ki, addig az elmúlt évek folyamán egyre inkább az afganisztáni szerepvállalás került fókuszba.

A haderő fejlesztését és szerepének felértékelődését többé-kevésbé kormányokon átívelő tendenciának tekinthetjük, mely már a 2000-es évek első felében kezdetét vette. A konzervatív párt 2006-os hatalomra kerülése mégis cezúrát jelentett, katalizálva a lassan kibontakozó biztonságpolitikai fordulat addigi folyamatait. A hangsúlyváltást az azóta született, meghatározó stratégiai dokumentumok, így a 2008-as nemzetbiztonsági stratégia⁵ (Canada First Defence Strategy) és a 2009-es Északi Stratégia is alapvetően visszaigazolják.

A tanulmány a következőkben áttekinti és értékeli a fegyveres erők és a védelempolitika hosszú évek óta tartó felértékelődésének eddigi folyamatát,

---

Studies képzését. Munkája mellett a biztonságpolitika aktuális kérdéseit kutatja, különös tekintettel az Európai Unió közös biztonság és védelempolitikájára.

¹ Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) Military Expenditure Database

² Előzetesen becsült összeg. Treasury Board of Canada Secretariat/Estimates and Supply/ Reports on Plans and Priorities/2010-2011/National Defence, http://www.tbs-sct.gc.ca/rpp/2010-2011/inst/dnd/dnd01-eng.asp#sec1g_e; 2012 november 23-án az tanulmányban megadott összes internetes cím elérhető volt.

³ Bill Robinson: *Canadian military spending 2010-11*. CCPA Foreign Policy Series, 2011. március

⁴ Az összegek 2010-es USD átlag árfolyamra vetítve értendők. U. o.

⁵ *Canada First Defence Strategy*. 2008. május 12. http://www.forces.gc.ca/site/pri/first-premier/June18_0910_CFDS_english_low-res.pdf

esettanulmányként használva az elmúlt évtized emblematikus kanadai missziós szerepvállalásait (Afganisztán, Haiti, Líbia).

Történeti visszatekintés: Pacifista külpolitikai hagyományok, csekély katonai ambíciók

Kanada azon kevés országok egyike, mely évtizedeken keresztül megengedhette magának, hogy ne rendelkezék hagyományos, elsődlegesen az ország védelmét szolgáló fegyveres erővel. Ez köszönhető egyrészt az egyedi földrajzi elhelyezkedésnek, melynek révén az országnak nem kellett hagyományos katonai fenyegetéssel szembenéznie. Másrészt az USA által megfogalmazott Monroe-doktrína, az észak-amerikai kontinensért való washingtoni felelősségvállalás, és az egyre szorosabb kanadai-amerikai kapcsolatok nyomán Ottawa a katonai biztonság és védelem tekintetében bátran támaszkodhatott nagy szomszédjára. A szerencsés geopolitikai, belpolitikai és gazdasági körülmények ismeretében nem véletlen a konstruktív multilateralizmus és a puha hatalom a kanadai külpolitika prioritásaivá válhatott.

Wilfrid Laurier, Kanada hetedik miniszterelnöke már a XIX. század végén megfogalmazta azt a pacifista politikai krédót, mely a kanadai haderő passzív szerepfelfogása mellett érvelt.⁶ Később, az 1940-es ún. Ogdensburg-i megállapodásban⁷ Franklin D. Roosevelt nyíltan elkötelezte az Egyesült Államokat Kanada védelme mellett, Mackenzie King, kanadai miniszterelnök (1921-1926) pedig ígéretet tett rá, hogy Kanada soha nem fogja hagyni területét egy USA elleni támadásra felhasználni. Ennek köszönhetően gyakorlatilag az önálló kanadai politikával egyidős a beidegződés, hogy a területvédelem és a hagyományos katonai biztonság kérdései hátrébb sorolódnak.

A kanadai kül- és biztonságpolitika prioritása évtizedeken keresztül az ENSZ munkájában való aktív részvétel, különösen az ENSZ békefenntartás volt Kanadát eddig összesen hat alkalommal választották a Biztonsági Tanács nem állandó tagjának kétéves periódusokra. Az ENSZ békefenntartó műveleteinek szellemi atyjaként Lester B. Pearson egykori kanadai külügyminisztert tartják számon, köszönhetően az 1956-os szuezi válságot követő rendezésben vállalt szerepének. Az ország fegyveres erői az azt követő évtizedek során több mint 50 ENSZ békefenntartó misszióban vettek részt, vagyis 1989-ig kivétel nélkül mindegyik misszióban ott voltak. A nemzetközi közösség elismeréseképpen Pearson 1957-ben, az ENSZ békefenntartói pedig 1988-ban Nobel-békedíjat kaptak.

⁶ Douglas Bland: In defence of Canada's defence Policy Options November 2010, 63.o.

⁷ Ogdensburg Agreement on Hemispheric Defence, 17 August, 1940
<http://www.canadahistory.com/old/sections/documents/war/ogdensburg.htm>

Kanada sokáig vezette az ENSZ missziók során elszenvedett emberveszteségek statisztikáját, ma pedig a negyedik helyet foglalja el.⁸ Ezen felül az ENSZ költségvetéséhez való nemzeti hozzájárulás tekintetében Kanada mindig is az első tízben szerepelt.⁹ 2011-ben 3.207%-os részesedéssel, bruttó 84 938 636 USD befizetéssel a nyolcadik legjelentősebb hozzájáruló volt.¹⁰

A társadalmi többség haderőről alkotott képe ilyen körülmények között meglehetősen egyoldalúan alakult. Az uralkodó társadalmi percepcióknak köszönhetően a kanadai társadalomban és politikai kultúrában az a téveszme gyökerezett meg, hogy a hadsereg valódi és kvázi egyedüli szerepe a békefenntartás. Jack Granatstein, az ország egyik legnevesebb hadtörténésze több írásában is figyelmeztetett ennek a megközelítésnek a veszélyeire.¹¹ A konzervatív, realista Granatstein szerint ennek hátterében mindenekelőtt a társadalom amerikaellenessége, valamint az USA-val szemben fennálló morális felsőbbrendűség hamis tudata áll.¹² Gerry Madigan, kanadai kutató (és volt katonatiszt) is emlékeztet, hogy noha a választók többségének romantikus elképzelései vannak a haderő szerepéről, valójában a fegyveres erők nem csupán a kanadai humanizmus hírnökei a világban, hanem a kanadai szuverenitás szavatolásának első vonalát is jelentik. Ezen kívül a fegyveres erők nem „l’art pour l’art” jelleggel, hanem a külpolitika szélesebb kontextusába ágyazva töltik be feladataikat, a nemzeti befolyás és hatalom egyik fontos eszközét jelentve.¹³

A Kanadától távol eső térségekben meghozott békefenntartói erőfeszítések kétségtelenül jelentős politikai hasznot és morális tekintélyt hoztak az országnak, különösen a hidegháború éveiben. Ugyanakkor az ország biztonsági, geopolitikai helyzetével a Diefenbaker,

⁸ United Nations Peacekeeping Statistics: Fatalities by Nationality and Mission up to 31 Dec 2011.

⁹ United Nations Documentation: Research Guide/ Un Regular Budget (<http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/specrb.html>)

¹⁰ Assessment of Member States' contributions to the United Nations regular budget for the year 2011. United Nations Secretariat: (ST/ADM/SER.B/824).

¹¹ Például: Jack Granatstein: *Whose War it Is? How Canada Can Survive in the Post-9/11 World*. HarperCollins, 2007, 26-27. o. Jelentős szakmai figyelmet kapott Granatstein Michael Byers nemzetközi jogással a békefenntartásról és a kanadai fegyveres erők kívánatos szerepéről folytatott vitája. A vita az Ottawa Citizen hasábjain, valamint a Macdonald Laurier Institute nyilvános vitaestjének keretében zajlott: A vita írásos változatát lásd: Michael Byers: "Should Canada focus on keeping the peace? YES: Peacekeeping is not passé, . Michael Byers: "We don't hear about it because it works". *Ottawa Citizen*. 2011. november 12; valamint "Should Canada focus on keeping the peace? NO: Our forces must prepare for war to uphold our international obligations and defend our national interests, says J. L. Granatstein". *Ottawa Citizen*, 2011. november 12.

¹² Robert Sibley: "Military historian Granatstein takes on the peacekeeping myth". *Ottawa Citizen*, 2011. november 10;

¹³ Gerry Madigan: "Canada First – Defence Strategy: A retrospective look, too much? too little? or just right?" *Canadian Military Journal*. Vol. 10. No. 3. (2010), 27. o. <http://www.journal.forces.gc.ca/vol10/no3/doc/06-madigan-eng.pdf>

a Trudeau és a Chrétien kormányok csak igen keveset foglalkoztak.¹⁴ Összességében a fegyveres erőkkel kapcsolatos társadalmi és választói attitűd évtizedeken keresztül segített elodázni még a mérsékelt ambíciójú haderő fejlesztési tervek megvalósítását is, illetve ellehetlenítette a védelmi költségvetés szignifikáns növelését.

A hidegháborút követő másfél évtized: a haderő hanyatlása, majd lassú korrekció

Mint számos más nyugati országban, 1990-et követően Kanadában is fokozatosan csökkentek a védelmi kiadások és nemzetközi fejlesztési segélyezésre szánt pénzek. Ez különösen igaz a liberális párti kormányokra. Lloyd Axworthy külügyminisztersége (1996-2000) alatt, a humánbiztonság és a humanitárius kérdések zászlóra tűzésével, a *soft power* retorikával a kanadai diplomácia láthatósága megnövekedett. Ezzel párhuzamosan a kül- és biztonságpolitika rendelkezésére álló költségvetési források viszont szűkültek. Ezen időszak alatt az államadósság féken tartásának érdekében a szövetségi kormányzat karcsúsítása következett be, mely magában foglalta a külügyi, illetve a védelmi költségvetés csökkentését. Az addig is relatíve gyenge, elsősorban a békefenntartás feladataira kialakított katonai eszköztár tovább gyengült. Noha a hivatalos doktrína szintjén a békefenntartás soha nem élvezett kizárólagosságot, az ország politikája és katonai szerepvállalása mégis ezt a látszatot erősítette. Évtizedeken át komoly problémát jelentett az előirányzott védelmi költségvetés előteremtése, és a haderő évről évre történő stabil finanszírozásának biztosítása. A védelem mindig háttérbeszorult más kormányzati szektorokkal és feladatokkal szemben, emiatt pedig komoly kritikák is érték Kanadát az USA és más NATO szövetségesek részéről.

A hanyatlásra való reakcióként már Jean Chrétien miniszterelnöksége idején (1993-1996, 2000-2003) számos olyan jelentés és hatástanulmány született, melyek a biztonság és védelempolitika átfogó újragondolását irányozták elő.¹⁵ Parlamenti bizottságok, nem-kormányzati szervezetek és tudományos testületek próbálták újrafogalmazni a haderő szerepét a megváltozott biztonsági környezet közepette, számosan pedig kiálltak egy új külügyi és biztonsági stratégia szükségessége mellett. Már az első Chrétien kormány érzékelte a katonai

¹⁴ Hugh D. Segal: "A Grand Strategy For a Small Country". *Canadian Military Journal*, Vol. 4. No. 3.(2003), <http://www.journal.forces.gc.ca/vo4/no3/doc/policy-police-eng.pdf>

¹⁵ Vö.: Louis Nastro - Kim Richard Nossal, "The Commitment-Capability Gap: Implication for Canadian Foreign Policy in the Post-Cold War Era". *Canadian Defence Quarterly*, Vol. 27. No. 1 (1997); Joseph Jockel: *The Canadian Forces: Hard Choices, Soft Power*. The Canadian Institute of Strategic Studies, 1999. David L. Bashow: "Reconciling the irreconcilable? Canada's foreign and defence policy linkage". *Canadian Military Journal* Vol. 1. No. 1 (2000).

képességek hanyatlását, és 1994-es védelmi Fehér Könyve¹⁶ józan és racionális helyzetértékelést nyújtva már hitet tett egy többcélú, harci feladatok ellátására is alkalmas haderő szükségessége mellett. A dokumentum szerint ez elsősorban a külpolitikai mozgástér megőrzése és az ország érdekeinek és értékeinek hatékony képviselése miatt fontos. A Chrétien kormány elkötelezte magát a dokumentumban foglaltak mellett, és ígéretet tett, hogy biztosítani fogja a szükséges forrásokat. Ígéretét azonban nem igazán sikerült betartania. A tartós politikai elkötelezettség hiánya, illetve a fejlesztések hosszú távú finanszírozhatóságának nehézségei egészen a kétezres évek közepéig megakadályozták az érdemi előrelépést a haderőfejlesztésben.

2005 áprilisában Paul Martin miniszterelnöksége (2003-2006) alatt fogadta el a parlament az *International Policy Statement (IPS)*¹⁷ című átfogó külpolitikai stratégiai dokumentumot, melyben már jelentős szerep jutott a védelempolitikának is. A dokumentum négy pillére a diplomácia, a fejlesztéspolitika, a védelempolitika és a nemzetközi kereskedelem (3D+C). A cél egy proaktív, átfogó, össz-kormányzati megközelítésen alapuló külkapcsolati cselekvési terv kialakítása volt. Ne feledjük, hogy ekkor a világ és Észak-Amerika már túl volt 9/11 kataklizmáján, Kanada pedig 2002 eleje óta harcoló alakulatokkal vett részt az afganisztáni hadműveletekben. Egyértelművé vált tehát, hogy a korábbi külpolitikai hangsúlyokon változtatni kell, és muszáj nagyobb figyelmet szentelni a globálisan felmerülő biztonsági kihívásoknak. Az IPS-ből már többé-kevésbé kiolvasható egyfelől a NATO növekvő és ezzel párhuzamosan az ENSZ csökkenő szerepe a kanadai missziós szerepvállalásban,¹⁸ másfelől pedig a kanadai-amerikai kétoldalú védelmi együttműködés növekvő jelentősége.

Összességében Chrétien egy évtizedes miniszterelnökségéről elmondható, hogy tudatosan hátra sorolta a védelem kérdését, és eltávolodott az Egyesült Államoktól, a korábbi atlantista szövetségesi elkötelezettség lazulni látszott. Az őt követő, szintén liberális-párti Paul Martin kabinetje viszont a védelempolitikát illetően szakított elődje politikájával, és a haderő helyzetének javítása érdekében komoly erőfeszítéseket tett a hadsereg fejlesztésére, a negatív tendenciák megállítására. Mindenekelőtt jelentősen emelte a védelmi költségvetést. Bill Graham védelmi miniszter erős pozícióval bírt Martin kisebbségi kormányában, tárcája pedig a korábbiakhoz képest immár jelentős források felett diszponált.¹⁹ 2005-től 12,8 milliárd²⁰

¹⁶ 1994 White Paper on Defence. Online elérhető: <http://www.forces.gc.ca/admpol/downloads/1994%20White%20Paper%20on%20Defence.pdf>

¹⁷ Canada's International Policy Statement, A Role of Pride and Influence in the World – Overview. 2005, http://merln.ndu.edu/whitepapers/Canada_2005.pdf

¹⁸ Uo. 11. és 12. o.

¹⁹ Vö.: Bill Graham beszéde a Royal Canadian Military Institute-ban. "Setting our course: a defence policy for the 21st century"- Royal Canadian Military Institute, Vol. 3. No. 5. (2005)

²⁰ Andrew Godefroy: *Canada's International Policy Statement Five Years Late.*, Canadian Defence & Foreign Affairs Institute, 2010. november. 6. o.

kanadai dollár növekedést terveztek el a következő öt évre, ez pedig két évtized óta a legnagyobb emelkedést jelentette volna.

Ezen kívül a kormány döntést hozott a fegyveres erők hivatásos létszámának ötezer, a tartalékosok létszámának pedig háromezer fővel történő növelését. 2005 folyamán a haderő parancsnoki struktúrája jelentős átalakításon ment keresztül. Létrejött a *Canada Command* integrált főparancsnokság, mely jobb koordinációt hivatott biztosítani a határőrizeti szervek és a haderő között. Az átalakítás legfontosabb célja az volt, hogy a haderő feladatkörét a korábbinál erőteljesebben fókuszálja a belföldi feladatokra, különösen a potenciális katasztrófhelyzetek elhárítására, illetve terrorista fenyegetésekre. Emellett a kormány megerősítette az 1958 óta létező *Észak-Amerikai [Közös] Légvédelmi Parancsnokság* (NORAD) irányában tett kötelezettségvállalásait. 2005 szeptemberében a kormány létrehozta a *Stabilizációs és Újjáépítési Munkacsoportot* (Stabilization and Reconstruction Task Force – START), melynek feladata a nemzetközi humanitárius válságok és természeti katasztrófák esetén biztosítani a gyors és integrált reagálást, szakértelmet. A START fontosságára legerőteljesebben a haiti földrengés és az azt követő kanadai szerepvállalás világított rá.

A 2006. januári parlamenti választások a tizenkét évig tartó liberálistársított kormányzásnak vetettek véget. A Stephen Harper vezette, nyugati parti dominanciájú konzervatív győzelem cezúrát jelentett a kül- és biztonságpolitika terén, mivel a hatalomra került konzervatívok hiteltelennek tartották elődeik politikáját, kevesellték annak eredményeit. Véleményük szerint a liberálisoknál túlságosan domináns szerepet játszott a pacifizmus, valamint a puha hatalomra épülő multilaterális diplomácia és politikai retorika, míg a fegyveres erők egyszerűen el lettek hanyagolva. A konzervatív külpolitika irányítói nyílt kritikaként fogalmazták meg a korábbi liberális kormányokkal szemben, hogy kül- és biztonságpolitikájuk részint illúziókon alapult. Legerőteljesebben máig a humanitárius és aktivista beállítottságú Axworthy külügyminiszter irányvonalát bírálják. A konzervatív kritika hibának tartotta, hogy Kanada globális szerepvállalása és elkötelezett multilateralizmusa mellett sokáig nem játszott geopolitikai szerepet, vagyis a globális és jelentős részben értékelvű ügyek napirenden tartása mellett nem hogy nem képviselte, de jószerivel még csak nem is fogalmazta meg saját vitális érdekeit. A kritikus hangok szerint a liberális-párti külpolitika erőtlen és határozatlan volt, pozitív kezdeményezéseit és humanitárius indíttatású koncepcióit pedig nem volt képes valós külpolitikai cselekvésre konvertálni. Ez részint azért is volt így, mert szövetségesei csökkenő diplomáciai és katonai súlya, valamint forrásai révén egyre kevésbé tekintették Ottawát megbízható partnernek. Annak ellenére, hogy az ország

összességében ugyan rendelkezett egy méretéhez képest jelentős globális befolyással, egyre kevésbé volt képes saját érdekeinek hatékony képviselőjére.

A 2006-ban hatalomra kerülő konzervatív kormány kevesellte a 2000-es évek közepén indult nehéz és hosszú haderő-transzformációs folyamatot, ezért megalkotta a *Canada First Defence Strategy* című nemzetbiztonsági stratégiát. A stratégiát hivatalosan 2008 májusában publikálta a kormány. Mint azt már a stratégia címe is sugallja, a békefenntartó szerepkör egykori dominanciája ellenére a fegyveres erők számára ezúttal a szuverenitás és a nemzeti érdekek védelme vált elsődleges – de korántsem kizárólagos – feladattá. Az új stratégia közvetett célja a kormányzat szándékai szerint növelni Kanada szerepét a világban. A fő haderő tervezési célkitűzés 2008 óta a hadászati képességek, különösen a védelmi és expedíciós képességek nagyarányú fejlesztése. Ennek érdekében a kormány elkötelezte magát az ország fegyveres erőinek újjáépítése mellett, és egy korszerű fegyveres erő létrehozatalának deklarált céljával.

Ezzel párhuzamosan az emblemikus ENSZ békefenntartó részvétel terén az elmúlt két évtized során egyértelmű hanyatlás következett be: míg 1990 novemberében az ország még 1002 fővel²¹ az ENSZ békefenntartó műveleteinek legjelentősebb hozzájárulója volt, addig az 1997-ben elindult radikális csökkenésnek köszönhetően 2005 januárjában már csupán 33. volt 314 fővel.²² A tendencia tovább folytatódott, így 2011 szeptemberében a 197 fős kanadai hozzájárulás már csupán az 53. helyre volt elég.²³

E csökkenő tendencia egyik fő oka, hogy a 90-es és 2000-es évek során a boszniai, koszovói és afganisztáni katonai szerepvállalásra immár NATO keretek között került sor, e szerepvállalások pedig kétségtelenül jelentős forrásokat kötöttek le. A katonai képességek szempontjából vizsgálva a békefenntartás többnyire könnyű fegyverzettel végzett, szűk jogkörű, monitoring jellegű feladatokat jelentett, és a haderő sokáig e téren rendelkezett a legtöbb tapasztalattal. Az ezen kívül eső katonai-hadászati képességek viszont jelentős anyagi beruházást és más típusú szaktudást igényeltek volna. A NATO vezette missziókban Kanada már nem kezdeményező, vagy zászlóvivő volt, mint számos korábbi ENSZ műveletben, hanem csupán a nyugati szövetség egyik tagja. Beszédes, hogy a jelenlegi nemzetbiztonsági stratégiában (*Canada First Defence Strategy*) a tradíciók ellenére egyszer sem szerepel a „békefenntartás” kifejezés, helyette inkább „stabilizációs műveletekről” esik szó.

²¹ United Nations Peacekeeping: *Summary of United Nations peace-keeping forces by countries as at 30 November 1990* (http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors_archive.shtml)

²² Uo.: *Monthly Summary of Contributions (Military Observers, Civilian Police and Troops) As of 31 January 2005*

²³ Uo.: *Monthly Summary of Contributions (Police, Military Experts on Mission and Troops) As of 30 September 2011*

A szomszédság és a globális környezet új kihívásai

A fordulat háttérében álló tényezők vizsgálatakor meg kell állapítanunk, hogy a nagyrészt multilaterális mechanizmusokban és békés konfliktuskezelésben gondolkodó kanadai diplomácia számára a 2000-es évek elejétől az egyre inkább egypólusúvá váló világpolitika, és a megváltozott amerikai doktrína új helyzetet teremtett. A hidegháború vége óta az unipolaritás irányába mutató folyamatok 2001-ben még radikálisabb irányt vettek, felgyorsítva bizonyos addig is érzékelhető tendenciákat. A 2001. szeptember 11. sokkját követő világpolitikai események, különösen az USA afganisztáni beavatkozása, a terrorizmus elleni küzdelem és az a köré szerveződő „hajlandók koalíciója” jelentősen megváltoztatták az addigi nemzetközi status quo-t és biztonsági környezetet, mind globálisan, mind regionálisan előtérbe helyezve a katonai és biztonsági kérdéseket.

A kibontakozó Bush-doktrínát és a 2002 szeptemberében megszületett amerikai Nemzetbiztonsági Stratégiát méltán nevezhetjük akár a klasszikus multilateralista, soft power megközelítésű kanadai kül- és biztonságpolitika antitézisének is: egyoldalú lépések, megelőző csapás, agresszív nyomásgyakorlás, a multilaterális mechanizmusok, a nemzetközi intézmények és általában a diplomácia háttérbeszorulása, azzal párhuzamosan pedig a katonai erő felértékelődése,²⁴ az „aki nincs velünk, az ellenünk van” logikája. Az USA számára az egyes országok megítélésében elsődleges kérdéssé vált az, hogy azok milyen mértékben hajlandók segíteni a terrorizmus elleni harcot és az amerikai külpolitikai doktrínát. A tágabb folyamatokat tekintve elmondható, hogy 2003-ban, az iraki beavatkozás melletti érvek révén erősödött fel az az USA által is propagált kritikai felfogás, mely szerint az ENSZ és a multilaterális mechanizmusok nem képesek hatékonyan és következetesen kezelni a biztonsági kihívásokat.

Mindezen átalakulások nagyban motiválták a kanadai kül- és biztonságpolitika hangsúlyainak megváltoztatását, a védelempolitika felértékelődését a 2000-es évek közepétől. Chrétien miniszterelnök ENSZ BT felhatalmazás hiányában ugyan nem támogatta a 2003-as iraki háborút, Afganisztánban viszont 2002 januárjától az ország részt vállalt a nemzetközi stabilizációs erőfeszítésekben. Kanada előbb Kabulban, majd 2006-tól Kandahar tartományban jelentős létszámmal, komoly emberveszteség mellett látta el harci feladatait.

Az új globális kontextus mellett a közvetlen szomszédság is kihívásokkal szolgált. Az USA számára elsődlegessé vált a belbiztonság, „homeland security” kérdése. Így a kanadai-

²⁴ Balogh István: „A Bush-doktrína és a „fekete hattyúk átka”. *Nemzet és Biztonság*, 2011. szeptember

amerikai kapcsolatokban a kereskedelem helyett egy időre a biztonság került az első helyre. Elengedhetlenné vált a határ korábbinál hatékonyabb ellenőrzése, védelme, valamint a kanadai belbiztonság fokozása, a migrációs politika szigorítása, elkerülendő, hogy Kanada tranzit országgá váljon az Egyesült Államok irányában.

Az észak-amerikai kontinens biztonsága önmagában véve is kiemelkedő fontosságú Ottawa számára, így a nagy szomszéd mellett arányosan ki kellett vennie a részét a határvédelemből, a terrorizmus elleni küzdelemből, és a hírszerzési munkából. A határ átjárhatóságához és a szoros gazdasági kapcsolatok megőrzéséhez Kanadának mind gazdaságilag, mind politikailag vitális érdekei fűződtek. A biztonsági kérdések súlyát felismerve a két ország már 2001 decemberében megkötötte a *Smart Border Declaration* egyezményt,²⁵ melynek célja volt biztosítani a személyek, javak biztonságos áramlását, fokozatosan javítva a határbiztonságot, biztosítva az információcserét, hírszerző valamint a rendészeti szervek együttműködését.

2001 szeptembere óta Kanada a fent felsoroltak és számos egyéb kezdeményezés keretei között több mint 10 milliárd kanadai dollárt fordított a határbiztonság növelésére. A két ország vám- és határőrizeti szervei ugyancsak hosszabb ideje szorosan együtt dolgoznak. Szintén 2001 decemberében született meg az kanadai terrorizmus ellenes törvény,²⁶ mely a büntető törvénykönyv és a büntetőeljárás egyes szabályainak megváltoztatása által kibővítette egyes kormányzati szervek jogköreit, szélesebb körben lehetővé téve a titkos megfigyelést, a kihallgatást és az őrizetbe vételt. A rendelkezések erős társadalmi ellenállásba ütköztek, mivel számos ponton ellentétesnek bizonyultak az Alapvető jogok és szabadságok kanadai chartájában foglaltakkal, valamint a társadalom többsége által vallott értékekkel.

Összességében Kanada egyre szorosabbra fűzte az együttműködés szálait a Bush-kormányzattal, melynek globális elutasíttottsága ugyanakkor fokozatosan nőtt. A konzervatív kormány Egyesült Államokkal való politikai közelsége, különösen az afganisztáni jelenlét számos tekintetben elmosta a Kanadáról addig kialakult nemzetközi képet és hiteltelenné tette az ország sajátos külpolitikai karakterjegyeit. A multilaterális diplomácia irányába nyitottabb Obama-kormányzattal való együttműködés immár nem jelent ilyen tehertételt Ottawa számára.

²⁵ *U.S. - Canada Smart Border/30 Point Action Plan Update* (December 6, 2002), <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/12/20021206-1.html>

²⁶ *Anti-terrorism Act (S.C. 2001, c. 41)*, <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/A-11.7/page-1.html>

Kanada és az Egyesült Államok kormánya legutóbb 2011 februárjában kötött biztonsági és kereskedelmi együttműködési megállapodást²⁷ a Harper-Obama találkozón. A közös nyilatkozat „lefekteti egy olyan hosszú távú együttműködés alapjait, amely megkönnyíti a két ország közötti határátlépést és áruforgalmat, ugyanakkor élénkíti a gazdasági versenyt és növeli a bűnözéssel, terrorizmussal szembeni biztonságot. A nyilatkozat szerint az együttműködés négy fő területe a vészhelyzetek korai felismerése és kezelése, a gazdaság élénkítése, új munkahelyek teremtése és a kereskedelem megkönnyítése által, a törvények betarttatásának közös, integrált gyakorlása, és a kiber tér biztonságának megteremtése.”²⁸

Haiti humanitárius válság

A kanadai külpolitika egyik prioritása a karibi régióval fennálló különleges kapcsolat, a stabilitás, biztonság, demokratikus átmenet támogatása az amerikai kontinens kevésbé szerencsés fejlődésű országaiban. E téren a legnagyobb szükség jelenleg Haitin mutatkozik, ahol ezért hosszabb távú elkötelezettségre van szükség a donor országok részéről. Az ország Afganisztán mellett a kanadai segélyeknek is az egyik legfontosabb célpontja.²⁹

2010 januárjában Kanada vezető szerepet játszott a haiti földrengést követő humanitárius válság kezelésében (Operation Hestia). A tragikus események után 24 órán belül a helyszínre érkeztek a kanadai tűzoltók, orvosok, katonák. Napokon belül megérkeztek a hajók, mérnökök és a kórházi logisztika is, az összesen 2000 fős humanitárius misszió pedig 60 napig volt jelen. A szállítási feladatok dandárját két C-17-es³⁰ szállító repülőgép és két hadihajó végezte.³¹ 2010. január 25-én Montrealban került sor a humanitárius segélyek illetve a kezdődő újjáépítés feladatainak koordinációja céljából összehívott miniszteri előkészítő konferenciára.

A haiti szerepvállalás az afganisztánival szemben a közvélemény többségének támogatását is élvezte. A szerepvállalás motivációi közül a Kanadában található jelentős haiti diaszpóra sem elhanyagolható. A kormány számára kétségtelenül jól jött, hogy az áldozatos és népszerűtlen afganisztáni jelenlét után ezúttal egy népszerű humanitárius cél támogatásával támaszthatja alá külpolitikai és katonapolitikai céljait, fejlesztési terveit. Harper

²⁷ *Beyond the Border: A Shared Vision for Perimeter Security and Economic Competitiveness*. Declaration by President Obama and Prime Minister Harper of Canada, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/02/04/declaration-president-obama-and-prime-minister-harper-canada-beyond-bord>

²⁸ *Juhar Levél*. (a Kanadai Nagykövetség hírlevele), 2011/3. 2011. február 8.

²⁹ *Juhar Levél*. (a Kanadai Nagykövetség hírlevele), 2011/1 2011. január 17.

³⁰ A Kanadai Királyi Légierőnél a Boeing/McDonnell Douglas C-17 Globemaster III hivatalos elnevezése CC-177-es.

³¹ A művelet részletes adatai: Operation HESTIA and Joint Task Force Haiti (Factsheet), <http://www.cefc.com/forces.gc.ca/pa-ap/ops/fs-fr/hestia-eng.asp#stats>

miniszterelnök a kanadai haiti szerepvállalás értékelésekor hangsúlyozta a kemény hatalmi eszközök (*hard power*) fontosságát, konkrétan a 2007-ben beszerzett C-17-es szállító repülőgépek által biztosított egyedülálló stratégiai légi szállítási képességet, mely Kanada számára is lehetővé tette a mobilitást.³² Tény, hogy az ország a 2007-es beszerzéseket megelőzően hosszú ideig híján volt a stratégiai légiszállítási képességnek, és még a 2005-ös sri-lankai cunamit követő humanitárius segítségnyújtáshoz is bérelt ukrán gépeket kellett használnia. A csapatok és a hadfelszerelés Afganisztánba való szállítása úgyszintén évekig csak bérelt gépekkel volt lehetséges. A liberális kritika szerint azonban a kormányzat a haiti szerepvállalás által kívánta legitimálni intervencionista, militarista külpolitikáját.

A földrengést követő újjáépítést nehezítették az újabb természeti katasztrófák, a kolerajárvány, majd az utcai erőszakkal kísért elnökválasztás. Négyéves mandátuma lejártával 2010 októberétől Michaëlle Jean-t, Kanada korábbi főkormányzóját nevezték ki az UNESCO különleges haiti követének. Ez egyben a szigetország újjáépítése iránt elkötelezett kanadai külpolitika számára is nagy elismerést jelent.

2006 és 2012 között Kanada több mint 130 fejlesztési projekt támogatásával összesen egy milliárd dollár feletti összeget fordított Haiti fejlesztési támogatására. Ennek egy része azonnali humanitárius és újjáépítési segítségnyújtás, a másik része pedig hosszú távú fejlesztési projekt. Az egy milliárd dollárból 400 millió a földrengést követő két év során került elköltésre.³³ A nem-kormányzati szférától érkező pénzbeli adományok koordinációját a 2010 márciusában felállított *Haiti Earthquake Relief Found* végzi. Kanada képviselteti magát az *ENSZ Haiti Stabilizációs Missziójára* (MINUSTAH) mind civil, mind katonai komponensében, valamint a misszió vezetésében.

Afganisztáni szerepvállalás

Az afganisztáni szerepvállalás Kanada legszámottevőbb, immár kilenc éve folyó katonai missziója. A kezdetben harctámogató, majd harci feladatok helyét mára a kiképzési és fejlesztési komponens vette át. Méretében és jelentőségében messze megelőz minden más missziós szerepvállalást.

Az elmúlt évtized elején a legtöbb nyugati országhoz hasonlóan Kanada számára is Afganisztán vált az elsőszámú katonai missziós feladattá. Az afganisztáni jelenlét az addig

³² Gloria Galloway: "PM lauds troops in Haiti, takes swipe at Liberals". *The Globe and Mail*, 2010 február 16.

³³ A Canadian International Development Agency hivatalos adatai <http://www.acdi-cida.gc.ca/acdi-cida/ACDI-CIDA.nsf/eng/FRA-4810272-JXY>

megszokott békefenntartáshoz és alacsonyabb intenzitású konfliktusokhoz képest másfajta, intenzívebb feladatokat tartogatott a haderő számára. A védelmi költségvetés növelésével és a hadsereg fejlesztésével párhuzamosan az ország fokozatosan növelte afganisztáni jelenlétét. 2004-től Ottawa átfogó, össz-kormányzati megközelítés alapján igyekezett kivenni a részét a háborús erőfeszítésből, párhuzamosan ellátva harci, stabilizációs és humanitárius feladatokat. Kandaharban 2005 óta összességében majdnem 30.000 kanadai katona teljesített szolgálatot, ami önmagában is komoly tapasztalatot jelent a haderő számára.

Noha Kanada nem vett részt az *Enduring Freedom* hadművelet kezdeti, 2001-es szakaszában, 2002. január-február folyamán már megjelentek az első kanadai egységek, melyeknek fő feladata a Paktia tartományban zajló *Anaconda* és *Harpoon* hadműveletek támogatása volt. Ez a hazai közvélemény előtt még nem kapott jelentős publicitást. 2003-tól az ország részt vesz a nemzetközi haderő (ISAF) parancsnokságának munkájában, emellett pedig katonái fejlesztési feladatokat is ellátva Kabulban és környékén segítettek javítani a biztonsági helyzetet. 2005 augusztusában az ország elvállalta a rossz biztonsági helyzetű déli Kandahar tartományban működő tartományi újjáépítési csoport (PRT) vezetését. Ekkor Paul Martin kormánya a kezdeti ötszáz mellé újabb kétezer katonát küldött, Kandaharban pedig jelentős kockázatokkal járó harci feladatok vártak a katonákra. 2006 folyamán nyolc hónapig a Déli Regionális Parancsnokság vezetését a kanadai David Fraser dandártábornok látta el, ezen kívül pedig a kanadai légierő is jelentős erővel vett részt a hadműveletekben.

A kanadai csapatok 2009 elejére tarthatatlan helyzetbe kerültek, melynek eredményeképpen Harper miniszterelnök már 2007 októberében bejelentette, hogy az ország 2009 februárját (vagyis a misszió mandátumának lejártát) követő afganisztáni szerepvállalásának lehetőségeit egy független bizottság fogja megvizsgálni. Az e célból létrejött ún. Manley-bizottság 2008 januárjában megszületett jelentése a kanadai szerepvállalás folytatását az ISAF erők egy harccsoporttal, vagyis körülbelül ezer fővel történő megerősítésétől tette függővé.³⁴ A jelentésben foglaltakat Harper miniszterelnök elfogadta, és a benne foglalt feltételeket Bush elnök felé is kommunikálta. Így Ottawa gyakorlatilag ultimátumszerűen követelt erősítést az ISAF-től, illetve közvetlenül Washingtontól. Egy hónappal később az amerikai vezetés még ezer katonát küldött a tartományba. 2008 folyamán a francia erősítések lehetővé tették amerikai erők Kandaharba történő átcsoportosítását.³⁵ Ezen

³⁴ Ld.: *Independent Panel on Canada's Future Role in Afghanistan*, January 2008 35. o. (http://publications.gc.ca/collections/collection_2008/dfait-maeci/FR5-20-1-2008E.pdf) A bizottság neve az azt elnöklő John Manley korábbi liberális párti miniszterelnök-helyettestől származik.

³⁵ Elinor Sloan: *Canada and NATO: A Military Assessment*. CDAFI Strategic Studies Working Paper, 2012. május, 9. o. <http://www.cdfai.org/PDF/Canada%20and%20NATO%20-%20A%20Military%20Assessment.pdf>

felül a jelentés komoly hiányosságokról számolt be a felderítés (különösen a pilóta nélküli felderítő repülőgépek), illetve a mobilitás (különösen a helikopterek) terén.³⁶

2004 óta újjáépítési célokra és fejlesztésre évi 200 millió CDN nagyságrendű összeget fordít az ország. 2008 júniusában a kormány bejelentette afganisztáni segítségnyújtásának össz-kormányzati megközelítésen alapuló stratégiáját, melynek célja volt módosítani a kanadai szerepvállalás fókuszát, megerősítve a diplomáciai, újjáépítési és kiképzési pilléreket. Az afgán fegyveres erőknek nyújtandó képzés mellett ide került a politikai megbékélés támogatása és a demokratikus fejlődés elősegítése, a humanitárius segítségnyújtás, és az afgán-pakisztáni határőrizet megerősítésének kérdése is. A kormány törekedett a PRT munkájába a katonák mellett bevonni a külügyminisztérium, a rendőrség és a fejlesztési ügynökség munkatársait is.³⁷

Összességében a kanadai fegyveres erők komolyan kivették részüket az afganisztáni hadműveletekből, ami sajnálatosan a veszteségekben is megmutatkozik. Kanada az USA és Nagy-Britannia után 158 halottal harmadik helyen szerepel halálos áldozatok listáján. Ez mind az Afganisztánban szolgáló katonáik létszámához, mind az ország lakosságához mérten jelentős veszteség. (Összehasonlításképpen a 80 milliós Németország 4800-4900 fős kontingenssel az ISAF harmadik legnagyobb hozzájárulója, de 53 fős veszteségével „csupán” ötödik a veszteséglistán.³⁸ Ennek oka az eltérő feladatkörben és kisebb kockázatvállalásban keresendő.)

Magas költségek, nagy veszteségek, lassú előrehaladás és alacsony társadalmi támogatottság jellemezték a kanadai katonai szerepvállalást, melynek pártolói a közvélemény kutatások szerint 2006-ra kisebbségbe kerültek. A PRT tevékenység leginkább eladható része a hazai közvélemény számára az iskolák és egyéb civil létesítmények építése-fejlesztése volt. A kormány próbálta csökkenteni az afganisztáni szerepvállalás hazai láthatóságát, partnerei felé ugyanakkor megbízható szövetséges képét igyekezett mutatni. 2008 végén – 2009 elején társadalmi és parlamenti vita zajlott a háborús részvétel kérdéséről.³⁹ Végül sem a Manley-bizottság jelentése sem a kormány nem támogatta a csapatok azonnali kivonását. A kormány végül 2011-ben jelentette be a harci tevékenységek befejezését. A biztonsági feladatok átadásának NATO menetrendjével összhangban 2011 júliusában az ország kivonta harcoló

³⁶ Uo. 38. o.

³⁷ *Canada's Engagement in Afghanistan*, www.afghanistan.gc.ca (hivatalos kormányzati portál)

³⁸ Adatok forrása: www.icasualties.org

³⁹ "Canada's military mission in Afghanistan – Training role to replace combat mission in 2011". *CBC News*, 2009. február 10.

alakulatait. 950 főnyi katonai és 45 fő rendőri kiképző és tanácsadó maradt az országban, akiknek feladata elősegíteni az újjáépítést, az afgán hadsereg újjászervezését és a fejlesztését.

Kanada 2011 utáni afganisztáni szerepvállalásának prioritásai a következők: a hatékony regionális diplomácia elősegítése; a biztonság, a jogállamiság és az emberi jogok érvényesülésének előmozdítása; beruházás a gyerekek és a fiatalok jövőjébe az oktatás és az egészségügy támogatásán keresztül; humanitárius segítségnyújtás.⁴⁰

2012 elején a legfontosabb kérdés a fegyveres erők és a politikai vezetés számára az, hogy mi legyen a hadsereg fő feladata Afganisztánt követően. Másképpen fogalmazva, hol lehetne hasznosítani az Afganisztánban megszerzett tapasztalatokat, és az ország megnövekedett katonai képességeit?

Líbiai intervenció

Az ENSZ BT 1973-as számú, líbiai polgárháborúval kapcsolatos határozata⁴¹ sokak véleménye szerint a *responsibility to protect* (R2P) szellemében született, de legalábbis implicite hivatkozik az R2P elveire. Az ENSZ BT által elfogadott repüléstilalmi zóna kikényszerítése végett 2011. március 19-én elindított líbiai intervencióban a kanadai fegyveres erők 655 fővel vettek részt. A légierő F/A-18 harci gépei számára több mint egy évtized után ez jelentette az első éles harci bevetést. A hét kanadai F/A-18-as gép összesen 358 harci bevetést teljesített, ezzel pedig Kanada lett a műveletek ötödik legjelentősebb hozzájárulója. Emellett két CP-140 Aurora haditengerészeti felderítő és tengeralattjáró-vadász repülőgép is részt vett a beavatkozásban. A haditengerészetet az HMCS Vancouver fregatt képviselte, mely a műveletek lezárultát követően is a Földközi-tenger térségében maradt. A Líbia ellen indított hadművelet NATO erőinek parancsnoki tisztét a kanadai Charles Bouchard altábornagy, a NATO nápolyi összhaderőnemi parancsnokságának helyettes parancsnoka töltötte be.⁴²

⁴⁰ "Canada announces new role in Afghanistan", www.forces.gc.ca 2010. december 9.

⁴¹ Resolution 1973 (2011) Adopted by the Security Council at its 6498th meeting, on 17 March 2011: "Reiterating the responsibility of the Libyan authorities to protect the Libyan population and reaffirming that parties to armed conflicts bear the primary responsibility to take all feasible steps to ensure the protection of civilians," "Demands that the Libyan authorities comply with their obligations under international law, including international humanitarian law, human rights and refugee law and take all measures to protect civilians and meet their basic needs, and to ensure the rapid and unimpeded passage of humanitarian assistance;" "Authorizes Member States that have notified the Secretary-General, acting nationally or through regional organizations or arrangements, and acting in cooperation with the Secretary-General, to take all necessary measures, notwithstanding paragraph 9 of resolution 1970 (2011), to protect civilians and civilian populated areas under threat of attack in the Libyan Arab Jamahiriya, including Benghazi..."

⁴² <http://www.comfec-cefcom.forces.gc.ca/pa-ap/ops/mobile/index-eng.asp> (National Defence and the Canadian Forces)

A kanadai részvétel mögött álló három fő okot a legtöbb elemző az alábbiakban látja: [1] az ország középhatalmi státuszának megjelenítése; [2] hozzájárulás a NATO közös erőfeszítéséhez; [3] a Harper kormány haderő fejlesztési politikájának legitimálása.⁴³

A líbiai intervenció világosan megmutatta, hogy a humánbiztonság, vagy a védelem felelősségének elvét, vagy bármiféle humanitárius intervenciót csakis fegyveres erő közös alkalmazása által, leginkább koalíció keretében lehet megvalósítani. Noha a Harper kormány explicite soha nem hivatkozik a védelem felelősségének elvére, mert tudatosan tartózkodik a liberálisokhoz kötődő politikai retorikától, a gyakorlatban a líbiai beavatkozásban játszott aktív kanadai szerep sokak értelmezésében mégis közel állt az R2P eredeti, liberális elképzeléséhez. (A líbiai beavatkozás mellett a korábbi koszovói humanitárius válságot is értelmezhetjük ilyen módon.) A *The Globe and Mail* napilap megfogalmazása szerint noha az R2P kidolgozása a liberálisokhoz köthető, de utóbb – ideológiai fenntartásai ellenére – gyakorlatilag mégis a konzervatív kormány tett mögé valós erőt és eszközöket.⁴⁴ A líbiai hadműveletek lezárultával, 2011. október végén – pontosan egy évtizeddel az elv megszületését követően a koncepció atyja, Lloyd Axworthy is az R2P líbiai győzelméről írt.⁴⁵ A korábbi liberálistársa vezető és külpolitikai teoretikus Michael Ignatieff több megszólalásában hasonló véleményének adott hangot.

Nem feledkezhetünk meg róla ugyanakkor, hogy a líbiai intervenció messze túllépett a fegyvertelen civilek védelmén, mivel a konfliktusban az egyik fél mellett involválódva, a fegyveres lázadók katonai támogatása által igyekezett elősegíteni a korábbi rendszer megdöntését. Számosan vannak azon a véleményen, hogy a beavatkozás éppenséggel diszkreditálta az R2P koncepcióját, és a jövőben még indokolt esetekben is nehezebb lesz arra hivatkozva fellépni.⁴⁶

Joseph Nye, a soft power koncepció megalkotója fogalmazta meg azt a triviálisnak tűnő következtetést a kanadai – és a sok hasonlóságot mutató norvég – külpolitika dilemmái kapcsán, hogy a soft és hard power egyik oldala sem hagyható ki az egyenletből, egyik sem szoríthatja háttérbe végletesen a másikat, mivel a kemény és puha hatalmi attribútumok

⁴³ Sarah Saublet: *L'intervention militaire en Libye: le Canada, l'Union européenne et l'OTAN, entre révolution populaire et guerre «humanitaire»*. Dialogue transatlantique Canada-Europe, 2011. október, 4. o.

⁴⁴ „The Liberals called the idea Responsibility to Protect. The Conservatives gave it teeth.” John Ibbitson - Daniel Leblanc: “Canada turns commitment into clout in Libya”. *The Globe and Mail* 2011. október 21. <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/canada-turns-commitment-into-clout-in-libya/article558644/>

⁴⁵ Lloyd Axworthy - Allan Rock: “A victory for the Responsibility to Protect”. *Ottawa Citizen*, 2011. október 25.

⁴⁶ Vö.: Martha Hall Findlay: Can R2P survive Libya and Syria? Canadian Defence & Foreign Affairs Institute Strategic Studies Working Group Papers, 2011. november.

kombinációja, a teljes külkapcsolati eszköztár képes elvezetni a leghitelesebb külpolitikához.⁴⁷ Ne feledjük, hogy Nye a soft power fogalmát először az USA puha hatalmán, vonzerején keresztül mutatta be, az USA esetében pedig a soft power megléte soha nem jelentette a hard power hiányát. Axworthy külügyminiszter többek szerint Nye felfogásával ellentétesen szembeállította a soft és hard hatalmi összetevőket, és gyakorlatilag a külpolitika domináns, szinte kizárólagos eszközévé tette a soft power humanitárius kezdeményezései és idealisztikus internacionalizmusa által, elhanyagolva a haderőt.⁴⁸

Következtetések

A mai, konzervatív párti kül- és biztonságpolitika az Axworthy féle humánbiztonság-központú, békés, multilaterális irányultságú külpolitika egyfajta ellenpólusának is tekinthető, mivel ma éppen a soft power és a multilaterális diplomácia kerül háttérbe a katonai képességfejlesztés és az amerikai reláció rovására. A kanadai külpolitikát övező politikai és kulturális narratívák jelentős részben a pártpolitikához köthetőek, és jelenleg nem látszik kialakulni bármiféle szintézis, vagy kompromisszum a politikai táborok között a korábbi hibák és tapasztalatok alapján. A megosztottság, a külpolitikai tendenciák kétféle értelmezése többé-kevésbé még a tudományos kánon különféle áramlataiban is tetten érhető. A jelenlegi konzervatív kormány kifejezetten hiteltelennek tartja elődei felfogását, és nem csupán a régi, „klasszikus” külpolitika korrekciójára, megjavítására, a hatalmi tényezők kiegyensúlyozására (vagyis a szerintük korábban elhanyagolt hard power fejlesztésére) törekszik, hanem a korábbi politika meghaladására. A társadalom és a politikaformáló értelmiség,⁴⁹ valamint a külügyi apparátus jelentős része viszont a klasszikusabb külpolitikai narratíva híve, és fontos tradíciónak tartja a multilaterális diplomáciát, a humanitárius aktivizmust és a békefenntartást.

A kanadai külpolitika irány és stílusváltásai arról is tanúskodnak, hogy milyen kihívást jelent tekintélyesnek és hitelesnek lenni párhuzamosan a külkapcsolatok különböző szféráiban (szimbolikus-normatív, soft power, multilateralizmus, hard power). Az Axworthy féle humánbiztonság koncepció és a humanitárius aktivizmus például széles körben rokonszenvet

---

⁴⁷ *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, könyvbemutató műhelybeszélgetés Joseph Nye részvételével a Carnegie Council Public Affairs Program keretében 2004. április 13. <http://www.carnegiecouncil.org/resources/transcripts/4466.html>; Joseph S. Nye: "The Challenge of Soft Power". *Time*, 1999. március 8.

⁴⁸ A soft és hard power szembeállításáról és az Axworthy éra alatt a kérdést övező intellektuális ellentmondásokról bővebben ld.: Mollie Royds i. m.; valamint Dr. Brooke A. Smith-Windsor: „Hard power, soft power reconsidered”. *Canadian Military Journal*, Vol. 1. No.3. (2000).

keltett ugyan, különösen a nyugati világ progresszívan gondolkodó köreiből. A NATO-n belül, illetve amerikai relációban viszont az ország csak a hosszú, áldozatos és költséges afganisztáni szerepvállalás árán volt képes megerősíteni pozícióit, érvényesíteni saját szempontjait.

A globális kontextus változásaiból is nyilvánvaló, hogy a különböző hatalmi összetevők, soft és hard eszközök hasznossága és fontossága koronként változik, az államok pedig külkapcsolataikban hosszabb távon kénytelenek alkalmazkodni e változásokhoz. 1945-öt követően például a nemzetközi szervezetek kialakulása és a multilaterális diplomácia súlyának növekedése világtendencia volt. Kanada ugyan kiemelkedő szerepet játszott e folyamatban, de ezt nem az USA és más nagyhatalmak ellenében kellett megtennie, hanem azok hathatós támogatásával. A hidegháborút követően fokozatosan átalakult a katonai erő szerepe és a leküzdendő kihívások jellege, ez pedig számos országban, köztük Kanadában is a védelmi kiadások csökkentését eredményezte (ld.: békeosztalék), számos ország kormánya pedig joggal érezhette úgy, hogy a katonai eszközökkel történő érdekérvényesítés kora lejárt. A Chrétien és Axworthy nevével fémjelzett külpolitika számára például a hard power kifejezetten diszkreditálódott. Később, a status quo 9/11-et követő megváltozása és az amerikai beavatkozás, vagyis tágabb értelemben az új amerikai doktrína ismételt felértékelte a katonai erőt, ezzel párhuzamosan pedig relativizálta a multilaterális diplomácia és a nemzetközi intézmények szerepét. Az iraki és afganisztáni stabilizáció középtávú nehézségei viszont megmutatták a katonai hatalom korlátait, az átfogó megközelítés és a partneri együttműködés szükségességét. A világgazdaság globalizációja és a globális pénzügyi és gazdasági válság az állam gazdasági hatalmát és annak lehetőségeit tették viszonylagossá. Még Kína, a gyakorta hegemoniára törő, eddig túlnyomóan tradicionális eszközökkel élő nagyhatalom is egyre jobban próbál élni a soft power eszközeivel.⁵⁰ A smart power az USA-ban is mint a konzervatív, harcias külpolitikai gondolkodással szembeni „progresszív, liberális, internacionalista” program fogalmazódott meg immár kormányzati tényezők részéről is.⁵¹ Ezek alapján egyetértünk azokkal, akik úgy vélik, hogy a soft power és smart power globális felértékelődésének lehetünk tanúi a nemzetközi kapcsolatokban.

Ehhez képest, mint láttuk, Kanadában a 2000-es évek közepétől a soft power éppen leértékelődőben van. A kétezres évek közepén elkezdődött külpolitikai korrekció, a hagyományosabb hatalmi összetevőkhöz való visszatérés arra mutat, hogy a jelenlegi

⁴⁹ A kormányzati politikával szemben kritikus liberális elemzőkhöz sorolható többek között: Michael Ignatieff, Paul Heinbecker, Daryl Copeland, Roméo Dallaire.

⁵⁰ Joseph S. Nye Jr.: „China’s Soft Power Deficit, To catch up, its politics must unleash the many talents of its civil society”. *The Wall Street Journal*. 2012 május 8., Jordán Gyula: „A kínai soft power kérdéséhez”. *Nemzet és biztonság*. 2010 június

nemzetközi környezetben még egy igen szerencsés elhelyezkedésű, stabil, nyitott társadalommal rendelkező ország külpolitikája sem teheti zárójelbe az állami hatalom hagyományos forrásait. A vesztfáliai típusú szuverenitás fokozatos dekonstrukciója ellenére az Arktiszért folytatott versenyfutás mégis a szuverenitások versengését hozza, e versenyben pedig nagy szerep jut a hagyományos hatalmi eszközöknek, a katonai, gazdasági és kormányzati hatalomnak, nyomásgyakorlásnak. Mindezek alapján fontos, hogy Kanada az elmúlt években komoly lépéseket tett a hard power, különösen a katonai eszközök megerősítésének irányában, mindazonáltal fontos tisztában lenni ennek korlátaival. Katonai téren Ottawa még a jelentős költségvetés, komoly politikai elkötelezettség és következetesség ellenére sem lesz soha igazán fajsúlyos szereplő a nemzetközi közösségen belül, a katonai képességfejlesztés viszont képes jelentős forrásokat elszívni más, nagyobb komparatív előnyöket tartogató területektől.

A jelentősen megnövekedett védelmi ráfordítás növekményének igen jelentős részét emésztette fel az afganisztáni szerepvállalás. Az afganisztáni rendezés minden kritika és kudarc ellenére szövetségi prioritásként az összes NATO, illetve szövetséges ország számára elsődleges katonai feladattá vált. Ugyanakkor Ottawa esetében is igaz, hogy egyrészt a szerepvállalást nyilvánvalóan csak más típusú feladatok rovására lehetett kivitelezni, másrészt pedig e szerepvállalás eredményei meglehetősen kétségesek. Ezzel párhuzamosan forráshiányos állapotba került a nemzetközi fejlesztés, a humanitárius segítségnyújtás, az ENSZ békefenntartás és a stabilitáshoz való nem katonai jellegű hozzájárulás területei. Többen figyelmeztetnek, hogy e területeken Ottawa gazdasági és intézményi lehetőségeihez, tapasztalataihoz és szakértelméhez képest alulteljesít, noha a hivatalos fejlesztéstámogatás (ODA) növelése által az ország jelentős hozzáadott értéket lehetne képes létrehozni hátrányos helyzetű térségekben.⁵² Ignatieff szerint a fókuszba helyezendő kanadai niche manapság a jó kormányzás tapasztalatainak átadása lehetne, ami különösen az instabil államok esetében lehet hasznos. A *Canadian International Council Global Positioning Strategy* (GPS) munkacsoportja kiemeli a Stabilizációs és Újjáépítési Munkacsoportban (START) rejlő

⁵¹ Szörényi András: „Smart power, avagy az év felfedezése”, *Külügyi Szemle*, (2009 ősz) 1-2. o.

⁵² Hivatalos fejlesztési támogatás (ODA) tekintetében az ország 2010-11-ben 5,2 mrd. CAD-vel a kilencedik volt a nemzetközi rangsorban. Az összeg az elmúlt tíz évben ugyan a duplájára emelkedett, de a végeredmény az ország tapasztalataihoz és lehetőségeihez képest még így is csekélynek mondató. A Világbank 2010-ben végzett felmérése alapján a kanadai fejlesztési segélyezés minősége, hatékonysága sem megfelelő, mivel 2007-es adatok szerint 38 donor ország közül csupán a 29. helyen végzett. (ld.: Stephen Knack, F. Halsey Rogers, Nicholas Eubank: *Aid Quality and Donor Rankings, The World Bank Development Research Group Human Development and Public Services. Team Policy Research Working Paper 5290*, 2010. május, http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2012/04/16/000158349_20120416105004/Rendered/PDF/WPS5290.pdf)

lehetőségeket, a gyorsan telepíthető civil szakértők fontosságát, mely Haiti esetében már bizonyosságot nyert.⁵³ A saját niche kialakítása érdekében elengedhetetlen a megfelelő források, szakértelem és tapasztalat biztosítása.

---

⁵³ Canadian International Council: *Open Canada: A Global Positioning Strategy for a Networked Age* 30-31. o., 84. o. <http://www.opencanada.org/wp-content/uploads/2011/06/Open-Canada-A-Global-Positioning-Strategy-for-a-Networked-Age-GPS-Panel.pdf>

Szente-Varga Mónika:

Mexikó 2012-ben: választási ábécé

A tanulmány a 2012-es mexikói választásokat elemzi a Szövetségi Választási Intézet adatai illetve a mexikói és nemzetközi sajtó segítségével. Bemutatja a mexikói politikai élet legfontosabb pártjait (PRI, PAN és PRD) és 2012-es elnökjelöltjeiket (Enrique Peña Nieto, Josefina Vázquez Mota és Andrés Manuel López Obrador). Ismertetésre kerülnek az előzetes választási eredmények, illetve az elnökválasztással kapcsolatos első reakciók is.

A 2012-es választási kampány során a világsajtó nem sokat foglalkozott Mexikóval. Ennek alapvető oka Jorge Castañeda volt mexikói külügyminiszter szerint egyrészt a gazdasági válság, mert a világ országai saját gondjaikkal vannak elfoglalva, másrészt az, hogy a mexikói elnökválasztás nem ígérkezett izgalmasnak, hiszen biztosra lehetett venni, hogy az országot hetven éven át irányító, majd 12 éve ellenzékben levő Intézményes Forradalmi Párt visszatér a hatalomba.¹ Az előzetes választási eredmények tényleg Enrique Peña Nieto, a PRI jelöltjének győzelmét mutatják. A jóslat tehát valóra vált, nem született meglepetés. Ezért logikátlanak tűnhet, hogy manapság többet találkozunk a mexikói választásokkal kapcsolatos tudósításokkal a nemzetközi médiában. Az ok nem is a százalékos eredményekben rejlik, hanem a PRI által alkalmazott eszközökben, amelyek révén szavazatokhoz jutott. Komolyan felmerült ugyanis a tömeges szavazatvásárlás, azaz a választási csalás lehetősége. Az ezzel kapcsolatos tiltakozások az utcára vitték a mexikóiakat, s ha csak időlegesen is, de Mexikóba vonzották a nemzetközi média figyelmét.

Jelen tanulmány a 2012-es elnökválasztásokat elemzi. Bemutatja a mexikói politikai élet legfontosabb pártjait, korábbi választási eredményeiket, a 2012-es elnökjelölteket, és

---

* A szerző az Eötvös Loránd Tudományegyetem történelem-angol szakán (2000), majd a Szegedi Tudományegyetem modernkori történelem PhD programján (2005) végzett. 2005 és 2008 között Mexikóban élt, ahol egyetemi oktatóként dolgozott az Universidad de las Américas, Puebla (UDLAP) és a Benemérita Universidad Autónoma de Puebla (BUAP) egyetemeken. Jelenleg a veszprémi Pannon Egyetem adjunktusa. A kézirat lezárásának dátuma: 2012. augusztus. 10.

¹ Jorge Castañeda: "Las implicaciones de una victoria del PRI". *El País*, 2012. június 19.
http://elpais.com/elpais/2012/06/13/opinion/1339604315_118973.html, internetről letöltve: 2012. június 26-án.

ismerteti az előzetes választási eredményeket. Kiderül az is, hogy egy hónappal a választások után, 2012 augusztusában, miért nincs még végeredmény.

Pártok

Intézményes Forradalmi Párt

A mexikói politikai paletta legismertebb pártja minden bizonnyal a *Partido Revolucionario Institucional* (PRI). Az 1920-as évek végén alapított szervezet története szorosan összefonódott az ország történelmével. “Azért hozták létre, hogy megtartsa a hatalmat, nem azért, hogy elnyerje” – írta róla Héctor Aguilar Camín.² A párt egy autoriter rendszer, Latin-Amerika tökéletes diktatúrájának³ állampártja lett: a trikolor.⁴ 1929 és 2000 között Mexikó minden elnöke a PRI soraiból került ki. Sem az elnökválasztásokon, sem a párton belül nem létezett valódi verseny. A hivatalban levő elnök egyszerűen kijelölte utódját. Ez volt az úgynevezett *dedazo*. A kifejezés a spanyol *dedo*, ujj szóból származik. A *dedazo*-val Ernesto Zedillo mexikói elnök szakított a 20. század legvégén, azóta a PRI politikusai is versengenek egymást közt, hogy ki induljon a párt elnökjelöltjeként.

A PRI hét évtizedes hatalmon maradásához nemcsak belső tényezők – a demokrácia hiánya illetve a ténylegesen elért eredmények – járultak hozzá, hanem a nemzetközi környezet is. A hidegháború „jegelte”, azaz a maga megváltoztathatatlanságában tartósította a mexikói belpolitikai erőviszonyokat. Úgy tűnt, az Amerikai Egyesült Államok stratégiai és ideológiai érdekeinek az a legkedvezőbb, ha a vele több mint 3.000 km-en határos ország kormányzását a már ismert politikai erő végzi. Az USA számára a PRI a stabilitást jelentette, illetve azt, hogy Mexikóban nem lesz baloldali térnyerés. A demokratikus elveknél akkor ez fontosabb volt. A bipoláris konfliktus végével a latin-amerikai szubkontinensre nehezedő külső nyomás csökkent. A térség veszített fontosságából – az Amerikai Egyesült Államok szemszögéből –, viszont nagyobb mozgásteret nyert, s lehetőséget arra, hogy más politikai alternatívákat is kipróbáljon.

² Mexikói történész, író, újságíró, a *Nexos* magazin szerkesztője.

³ Mario Vargas Llosa perui író kifejezése.

⁴ A *tricolor* eredetileg a mexikói nemzeti színekre (zöld – fehér – piros) utal. Ezeket használja / sajátítja ki (?) a PRI, innen ered a párt *tricolor* elnevezése.

Mexikóba a poszt-hidegháborús éra fáziskéséssel érkezett. Az 1994-es elnökválasztásokat az Intézményes Forradalmi Párt még magabiztosan nyerte. Ennek oka Luis Donaldo Colosio⁵ tragikus halálában rejlik. A PRI népszerű és reformokra hajló elnökjelöltjét választási kampányútja során Tijuánában meggyilkolták. Az ország megdöbbsent, a formálódó szimpátiahullám a PRI új jelöltjének, Ernesto Zedillónak⁶ jelentős támogatást hozott. A választásokat fölényesen, a szavazatok 48,69 százalékával nyerte. Elnöksége alatt politikai nyitást hajtott végre, s ezáltal maga is hozzájárult a PRI hatalmi erődjének lebontásához. A belső akadályok is elhárultak egy politikai rendszerváltás előtt.

A 2000-es elnökválasztás mérőföldkőnek számít a modernkori Mexikó életében. A PRI, története során először, nemcsak elvesztette a választásokat, de vereségét el is ismerte.⁷ Francisco Labastida Ochoa tehát nem lett Mexikó elnöke, a PRI azonban, mint a legerősebb ellenzéki párt, továbbra is az ország fontos politikai szereplője maradt. Ha a 2000-es választást kudarcnak tekintjük, akkor a 2006-os elnökválasztás a párt szempontjából valóságos katasztrófával ért fel. A PRI 12%-kal kevesebb voksot kapott; úgy veszített szavazatokat, hogy nem is volt hatalmon. Ha a tendencia a 2012-es újabb megmérettetésen folytatódna, az már a párt létét fenyegetné. Nem véletlenül bukkant fel a mexikói politikai humorban a PRI helyett, a betűk felcserélésével a RIP – *rest in peace*, azaz nyugodj békében – elnevezés. A 2012-es választások alkalmával azonban a PRI nem múlt ki. Megerősödött, és jelöltje a legnagyobb esélyesként indult. Ehhez a lehetőséget részben a kormányzó *Partido Acción Nacional*, PAN csökkenő népszerűsége teremtette meg, illetve ezzel összefüggésben, az ország aktuális helyzetével való elégedetlenség.

A Nemzeti Akció Pártja

A PAN-t 1939-ben alapította Manuel Gómez Morín, ügyvéd, tanár, a Mexikói Nemzeti Autonóm Egyetem (Universidad Nacional Autónoma de México, UNAM) volt rektora. A párt a PRI-éra valódi ellenzékének számított, szemben az úgynevezett lojális ellenzékkel, amely csak a látszat

⁵ (Magdalena de Kino, 1950 - Tijuana, Baja California, 1994). Közgazdász, tanár és politikus. 1988 és 1992 között a PRI elnöke.

⁶ (Mexikóváros, 1951-). Közgazdász. Tanulmányok: Instituto Politécnico Nacional, Yale University. Dolgozott a mexikói nemzeti bankban, a pénzügyminisztériumban, majd Salinas elnöksége alatt különböző miniszteri posztokat is betöltött, vezette például a közoktatási tárcát.

⁷ A PRI 1988-ban is veszített. A nyomasztó gazdasági problémák illetve az 1985-ös földrengés utáni tehetetlensége miatt tömegek ábrándultak ki a pártból, s helyezték bizalmukat a független jelöltbe, Cuauhtemoc Cárdenasba, aki a PRI-ből frissen kivált reformszárnyat vezette. Mikor a választási részeredmények azt mutatták, hogy a hivatalos jelölt, Carlos Salinas de Gortari veszítésre áll, a számítógépek képernyőjei elsötétültek. A kormány „klimatikai okokra”

kedvéért versengett a kormánypárttal. A PAN támogatottsága a 20. század utolsó harmadában folyamatosan nőtt. 1989-ben a párt színeiben Ernesto Ruffo Appel⁸ megnyerte a baja californiai választásokat, s győzelmét a PRI is elismerte. Így Ruffo vált az első ellenzéki kormányzóvá. A PAN sikere pedig precedenst teremtett. Az 1994-es elnökválasztásokon a pártnak csak a szavazatok nagyjából ¼-ét sikerült megszereznie. Az áttörést a 2000-es év hozta meg. Akkorra a mexikóiak többségének már elege lett a PRI-ből. Mászt akartak. Ezt a változás iránti vágyat leginkább a PAN érezte meg, s vállalta fel a megvalósítást. A Zöldekkel választási egyezsre lépett párt a *Szövetség a változásért* elnevezésű koalícióval indult a 2000-es elnökválasztásokon. Jelöltje, Vicente Fox Quesada a szavazatok 42,52 százalékával a választásokat megnyerte. A *Reforma* napilapban július 3-án közölt felmérés szerint, azok közül, akik rá voksoltak, 66% azt nyilatkozta, hogy azért szavazott Foxra, mert változást akart. Mindössze 28% tette ezt „magáért a jelöltért”.⁹

A rendszerváltást hatalmas eufória, s természetesen óriási remények és elvárások kísérték. Természetes volt bizonyos csalódás. 2006-ban a lakosság büntetett, a PAN támogatottsága csökkent, de a hivatalos végeredmény szerint ez még mindig elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a párt kormányon maradjon. A PAN második elnöksége kevésbé volt meggyőző, nem kevesen a pártot okolják az ország aktuális helyzetéért. Szemükben a Nemzeti Akció Pártja az fenyegető gondok és az óriási kihívások szinonímája lett. Néhány adat a „feketelistáról”:

- Több millió mexikói, a lakosság nagyjából 47%-a szegény, közülük csaknem minden második mélyszegénységben él.¹⁰
- Hatalmasra tágult a szakadék a tehetősek és a nélkülözők között. Mexikó továbbra is az ellentétek országa.¹¹ Napjainkban a lakosság legszegényebb 10%-a a jövedelmek 1,5%-val rendelkezik, addig a legtehetősebb 10% a 41,4 százalékával. Ehhez hasonló különbségeket közép-amerikai (Guatemala, Honduras, Nicaragua, Panama) és afrikai országokban (Angola, Dél-Afrika, Madagaszkár, Sváziföld és Zimbabwe) találunk.¹²

---

hivatkozott. Mire kijavították a hibát, már készen volt a végeredmény: Carlos Salinas 50,47%-kal győzött. A választási csalás nyilvánvaló volt, a PRI azonban ennek ellenére meg tudta tartani a hatalmat.

⁸ (Ensenada, Baja California, 1952-). Politikus. Tanulmányait a Tecnológico de Monterrey egyetemen végezte.

⁹ Héctor Aguilar Camín: *México: La ceniza y la semilla*. Ediciones Cal y Arena, 2000. 39. o.

¹⁰ CIA: „Mexico”. In: *The World Factbook 2011*. Central Intelligence Agency, 2011.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mx.html>, internetről letöltve: 2012. június 23-án.

¹¹ 1799-1804-as amerikai útja során a német tudós, Alexander Humboldt többek között a mai Mexikó területén is járt, s így jellemezte az országot.

¹² CIA: i. m.

- A korrupció mértéke a PAN kormányzása során emelkedett. A *Transparency International* Corruption Perception Indexén (CPI) Mexikó egyre rosszabb besorolást kap: 2001-ben az 51., 2006-ban a 70., 2011-ben a 100. helyre került a világ országai közt. A *Transparencia Mexicana* becslése szerint, a közszolgáltatások esetében, mintegy 200 millió korrupciós cselekmény történt az országban, s a mexikóiak 32.000 millió pesót költöttek kenőpénzre.¹³
- Mexikó jogállam helyett az illegálitás állama.¹⁴ Mexikóiak milliói szegték meg már, vagy éppen szegik meg most is a törvényt, bár nem bűnözők. A feketepiacon dolgoznak; nem adóznak; nem fizetnek az áramért, a vízért; illegálisan építkeznek, vesztegetnek vagy éppen kenőpénzt fogadnak el.
- Az erőszakos bűncselekmények száma a legutóbbi, 2006-2012-es elnöki ciklus során nőtt, elterjedésük földrajzilag kiszélesedett, s csaknem az egész országot felöleli. A mexikói felnőttek 49%-a! véli úgy, hogy környezete nem biztonságos.¹⁵
- A bűnözőknek a statisztikák szerint 98,5%! esélye van arra, hogy egy bűncselekmény elkövetése után ne kerüljenek rács mögé.¹⁶
- A kritika lehetősége korlátolt: a *Riporterek Határok Nélkül* sajtószabadság indexén – amelyen minél kisebb helyértékkel szerepel egy ország, besorolása annál jobbnak számít – Mexikó 2010-ben 178 ország közül a 136. lett, a 2011-12-es rangsoron pedig 179 országból a 149. helyre került.

Ilyen helyzetben a PAN-nak nem volt esélye a győzelemre a 2012-es elnökválasztásokon. A lakosság mást akart. De vajon mit? A patriarkális, autoriter és (szintén) korrupt PRI-rendszert, amelyet már ismert, s ez bizonyos biztonságot jelentett, egyfajta visszatérést a múlthoz; vagy pedig teljes változást, egy eddig ismeretlen új szisztémát, amit a PRD képviselt?

A Demokratikus Forradalom Pártja

A PRD az 1988-as választási csalást követően jött létre. Alapítói között elsősorban a PRI-ből kilépett, reformpárti politikusokat találunk. A párt mind 1994-ben, mind 2000-ben nagyjából

¹³ *Índice Nacional de Corrupción y Buen Gobierno. Informe Ejecutivo 2010.* Transparencia Mexicana, 2011. 6. o.

¹⁴ Aguilar Camín: i. m. 104. o.

¹⁵ *Índice de Inseguridad Ciudadana y Violencia 2010.* México Evalúa, 2010. 8-9. o.

¹⁶ Az Instituto Tecnológico de Monterrey kutatásai alapján. Említi: "La impunidad en México alcanza al 98.5% de los delitos". *Informador*, 2010. november 7. <http://www.informador.com.mx/mexico/2010/247146/6/la-impunidad-en-mexico-alcanza-al-985-de-los-delitos.htm>, internetről letöltve: 2011. december 20-án.

16%-ot szerzett az elnökválasztásokon. Az 1994-es eredmény jónak számít, hiszen a PRD akkor indult történetében először a választásokon. Hat évvel később az eredmény megismétlése viszont csalódás volt, hiszen 2000-ben tömegek pártoltak el a PRI-től. Ezek a mexikóiak azonban a PAN-ba, s nem a PRD-be helyezték bizalmukat. A párt számára az áttörést a 2006-os elnökválasztás hozta meg. Andrés Manuel López Obrador (AMLO), a legesélyesebb jelöltnek számított, s a hivatalos végeredmény szerint a szavazatok 35,31%-át kapta. Maga a PRD is nagyon jól szerepelt.

Ez a 35,31% azonban nem volt elegendő a győzelemhez. Attól 0,58% választotta el. Nem kevesen a szavazatok manipulálására gyanakodtak, s mind a mai napig a mexikóiak $\frac{1}{3}$ -a meg van győződve arról, hogy 2006-ban választási csalás történt.¹⁷ Az ő érveiket és bizonyítékaikat dolgozza fel a magyar felmenőkkel bíró mexikói-amerikai filmrendező, Luis Mandoki Somlo *Csalás, 2006* [Fraude 2006] című dokumentumfilmje. A hivatalos győztes, Felipe Calderón elnöki beiktatása botrányos körülmények között – éjjel, bekiabálások és fütyű közepette – ment végbe. Közben Andrés Manuel López Obrador kijelentette, nem vállalja az ellenzék szerepét, mondván ezzel legitimizálná a csalással elért választási eredményt. Helyette Mexikóváros zsúfolásig tömött főterén fölesküdt Mexikó morális elnökének. 2007-től elkezdte az országot járni, s az elkövetkezendő öt esztendő során szinte minden településen megfordult. Megalapította a MORENA-t, azaz a Nemzeti Újjászületési Mozgalmat [*Movimiento Regeneración Nacional*], és készült a 2012-es visszavágásra.

A 2012-es elnökválasztás jelöltjei

A választások előtt Carlos Fuentes mexikói író (1928-2012) így nyilatkozott: „Én a problémákat ott látom – mutat a mennyezet felé –, a jelölteket pedig itt – mutatott a padló felé. Óriási különbség mutatkozik az elnökjelöltek és azon kihívások között, amelyekkel az országnak szembe kell néznie.”¹⁸

¹⁷ Lorenzo Meyer: *Right vs. Left and the Newborn Mexican Democracy: Can the three survive?* Előadás: Latin American Briefings Series, Center for Latin American Studies, University of Chicago, 2006.10.16. http://chiasmus.uchicago.edu/media/katz_meyer_512k.mov, internetről letöltve: 2011. december 20.

¹⁸ *Carlos Fuentes habla sobre Peña Nieto – Carlos Fuentes en CNN* (video).

Feltöltés: wmoralesw, 2012.05.17. Youtube, <http://www.youtube.com/watch?v=2cMrkpCdqoE>, internetről letöltve: 2012. június 6.

Enrique Peña Nieto (EPN)¹⁹

A fiatal, csak 46 éves politikus, Atlacomulcóban, Mexikó államban született. Politikai pályafutását elhíresült nagybátyja, Arturo Montiel, Mexikó állam akkori kormányzója mellett kezdte meg. 2005 és 2011 között Mexikó államot, az ország legnépesebb, jelenleg mintegy 15 millió lakosú szövetségi egységét irányította. Már kormányzóként tudatosan készült az elnök szerepre. Jó viszonyt ápolt a médiával, s számtalanszor tűnt fel a jóképű, fotogén politikus a tévéképernyőkön. Úgy tűnik, a háttérben üzleti érdekek húzódtak meg. Mexikóban Genaro Villamil újságíró volt az első, aki a *Proceso* hasábjain arról írt, hogy EPN fizet a médiaszereplésért, s becslést is készített a kifizetett összegekkel kapcsolatban. Andrés Manuel López Obrador az elnökjelöltek 2012. május 6-án tartott első tévés vitájában azt állította, hogy Enrique Peña Nieto 600 millió pesót fizetett mindössze egy év leforgása alatt a *Televisának*, Mexikó legfőbb televíziós társaságának. Volt aki hitte, volt aki nem. Ekkor robbant be a mexikói (internetes) köztudatba a brit *The Guardian* „Elektronikus dokumentumok arra utalnak, hogy a Televisa lefedettséget adott el magasrangú mexikói politikusoknak” című cikke. Az újság szerint EPN 2005 és 2011 között 3 millió dollárt költött arra, hogy a sajtóban megemlítsék illetve kedvező színben tüntessék fel, és további 90 millió dollárt úgymond közérdekű információra, ami valójában propagandát takart és saját népszerűsítésére szolgált.

Az elnökválasztási kampány megindulásakor Enrique Peña Nieto messze a legesélyesebb jelöltnek számított. A *Consulta Mitofsky* szerint akkor a lakosság 39%-a volt jó véleménnyel a PRI politikusáról, és 47% gondolta úgy, hogy a választásokat is megnyerni. A felmérés alapján 2012 márciusában a választók 39%-a szavazott volna rá, ami kényelmes, 15%-os előnyt mutatott a második helyen álló jelölttel szemben.²⁰

Akadtak viszont olyanok, akik már akkor fanyalogtak, mondván EPN nem is a PRI jelöltje, hanem a mexikói politikai élet újdonsült hatalmi tényezőjének „terméke”: a *Televisa* embere. Egyre többen kezdtek úgy vélekedni – főleg internet felhasználók –, hogy a PRI jelöltje és a Televisa közötti kapcsolat tényleg átlép a legalitás határain, illetve hogy a Televisa, s általánosságban a mexikói hivatalos média nem a tényeknek megfelelően informál. A botrány akkor robbant ki, amikor 2012 májusában Enrique Peña Nieto az Ibéramerikai Egyetemre látogatott. Már megérkezésekor láthatott a politikus tiltakozó diákokat, ám a húrok akkor feszültek pattanásig, amikor a hallgatók számonkérték rajta az erőszak, a bűnözés és a

¹⁹ A hosszú nevek (apai és anyai családnév és több keresztnév) miatt Mexikóban nem ritka, hogy a legismertebb politikusokra, jelen esetben az elnökjelöltekre, monogramjukkal utaljanak. Ezt az írásmód a tanulmányban is előfordul majd.

korruptió növekedését Mexikó államban, illetve a hat évvel korábban, San Salvador Atencóban történteket.²¹ Enrique Peña Nieto válaszait a hallgatóság nem találta kielégítőnek. A biztonsági erők segítségével gyorsan távozni próbáló politikust a tiltakozó diákok követték az épületben. Gyáva! Gyilkos! Kifelé! Tűnj el! Az Ibero nem szeret téged! Atencót nem felejtjük! – hangzottak a kiáltások.

Az Ibéramerikai Egyetemen történekekről vajmi keveset tudhattak meg azok, akik a híreket tévén kísérik nyomon Mexikóban. A Televisa úgy tudósított, hogy Enrique Peña Nieto nagyszerű előadást tartott a fent nevezett felsőoktatási intézményben. A látogatást sikertelenül próbálta megzavarni néhány AMLO szimpatizáns, akik természetesen nem tartoztak az egyetem hallgatói közé. A tények illetén elferdítése felbőszítette a diákokat. EPN-ellenes nézeteik mellett 131-en egy kisfilmben álltak ki, amelyben bemondják nevüket, hallgatói számukat és bemutatják diákigazolványukat. A filmet feltették a közösségi portálokra. Rövid időn belül az ország más egyetemei is melléjük álltak. Létrejött az *Én vagyok a 132. Mozgalom*.

A diákok koordinálásában, 2012. május 19-én és június 10-én országszerte tüntetések zajlottak le EPN illetve a televíziós duopólium, a Televisa és a TV Azteca ellen.²² Néhány transzparens:

- Későn érkeztem. Csak a 132. vagyok.
- Prinokkio, Peña nem tartja be a szavát!
- Most mi adjuk a híreket; Facebook, Twitter, Youtube.
- A média nem informál. Deformál!
- Az álmaink nem férnek el a tévéképernyőn!

Enrique Peña Nieto népszerűsége érezhetően megingott. A *The Economist* hasábjain „Kézifékes balrafordulás a közvélemény-kutatásokban” címmel jelent meg cikk. A választások

²⁰ *Preferencias Ciudadanas 17*. Consulta Mitofsky, 2012. március 27. 3- 4. o.

²¹ A 21. század elején a mexikói kormány bejelentette, hogy új nemzetközi repülőteret épít a Puebla-Panama Terv keretében, Mexikó államban, s ennek érdekében kisajátításokat hajd majd végre. Az érintett földművesek tüntettek, s érdekeik védelmére létrehozták *A népek frontja a föld védelmében* elnevezésű szervezetet. Részben a tiltakozás, részben a szűkös anyagi háttér miatt, a kormány kénytelen volt eredeti elképzeléseit feladni. Győztek hát a „maradiak”, azonban szálkává váltak a politikusok szemében. Ráadásul azáltal, hogy felvették a kapcsolatot a Zapatista Nemzeti Felszabadító Hadsereggel, ez a szálka még irritálóbb lett. Már csak ürügy kellett. 2006 májusában, amikor az atencói virágárusok és a rendőrség között összeütközés alakult ki, a politikai felsőrétteg visszavágott. Egy szinte jelentéktelen eseményből valóságos háború kerekedett. Sőt, a „csata” megnyerése után a rendfenntartó erők sorra járták a házakat: megfélemlítés, megtorlás, agresszió, nemi erőszak és letartóztatások következtek... Enrique Peña Nieto, Mexikó állam akkori kormányzója, ugyanakkor azt nyilatkozta, hogy a cél csakis a rend és a béke helyreállítása volt, s ezt egy aránylag tiszta művelet során is el érték. A hivatalos média a politikus mellett állt ki.

²² Csak ez a két társaság rendelkezik országos lefedettséggel.

idejére a politikus megosztotta az országot. Számos rajongója mellett sok ellenzője is akadt, elsősorban a városiak, az internet felhasználók, az értelmiség és a diákság köréből.²³

Josefina Vázquez Mota

A PAN-nak olyan jelöltre volt szüksége a 2012-es választásokra, aki egyszerre képviseli a folytonosságot és a változást. Folytonosságot, hiszen a párt sorozatban harmadik elnöki ciklusát vezetné; és változást, mivel Felipe Calderón elnöksége a lakosság körében egyre kisebb népszerűségnek örvend. A paradoxon feloldását a párt női politikusra bízta. Josefina Vázquez Mota így Mexikó első női elnökjelöltje lett. A nők láthatósága és szerepvállalása a politikai életben nagyon fontos, már csak a machizmus és a nőekkel kapcsolatos sztereotípiák miatt is. Mexikót még nem irányította nő, más latin-amerikai országokat viszont igen. Isabel Perón Argentína, Violeta Chamorro Nicaragua, Michelle Bachelet Chile elnöke volt. Sőt, Argentína jelenlegi elnöke Cristina Fernández de Kirchner, Brazília élén Dilma Rousseffet találjuk, Costa Rica elnöke pedig Laura Chinchilla. A PAN ebbe a sorba kívánt beállni.

Josefina Vázquez Mota az Ibéramerikai Egyetemen szerzett közgazdász diplomát. Politikai karrierje során volt képviselő, szociális fejlesztési miniszter (2000-2006) és közoktatási miniszter (2006-2009). Nem számított azonban ismert politikusnak.

Már a választások előtt nyilvánvalóvá vált, hogy nincs esélye a győzelemre. Voltak, akik úgy vélték, a jelölt neme ebben jelentős szerepet játszott; Mexikó nincs felkészülve egy női elnökre. Következésképpen elhibázott lépés volt a PAN részéről női politikust indítani az elnökválasztásokon. Tény, hogy Josefina Vázquez Motának nem volt könnyű dolga. Azonban azt is hozzá kell tenni, hogy az újdonság, újszerűség varázsát nem tudta kellőképpen kiaknázni. Pozitív mexikói női politikusminták híján, „férfiasította” magát, egyfajta férfias nő lett (spotja szerint „egy szoknyás asszony, aki viseli a gatyát”), ami viszont sem a női, sem a férfi választóknak nem volt vonzó. Kudarcának alapvető oka azonban nem ebben, hanem pártjának sikertelen 2006-2012-es elnökségében rejlik.

---

²³ Ők tudtak leginkább a politikus felkészületlenségéről, hiszen alternatív hírforrásokat (is) használnak, - ezek azonban a mexikóiak többsége számára jelenleg még elérhetetlenek -. A világhálón szörfözők között jól ismertnek számítottak EPN „megcsúszásai”, például, hogy az *El País* riportérének nem tudta megmondani, mennyi Mexikóban a minimálbér, illetve, hogy azt állította magáról, beszél angolul, de mint kiderült, nem tud. A legnagyobb felháborodást azonban a jelölt szerencsétlen guadalajarai szereplése keltette. 2011 decemberében, a nemzetközi könyvvásáron megkérdezték tőle, hogy melyik három könyv volt legnagyobb hatással életére. Kínos pillanatok következtek, a politikus - aki egyébként saját könyvét ment népszerűsíteni - egyetlen kötetet sem tudott megemlíteni. „Nyilvánosan tanúbizonyságot adott műveltségéről”, nyilatkozta róla Carlos Fuentes. A könyvek, s általánosságban a kultúra, a műveltség és természetesen az őszinteség és a hitelesség olyan témák, amelyek végigkísérik - és kísértik - Enrique Peña Nieto kampányát.

Andrés Manuel López Obrador (AMLO)

Tapasztalt tabascói politikus, több évtizede a társadalmi és politikai élet aktív szereplője. 1996 és 1999 között a PRD elnöke, majd 2000 és 2005 között a szövetségi kerület feje. Nézeteit könyv alakban is megjelentette. Például: *Alternatív nemzeti terv: egy valós változás irányába* (2004),²⁴ *A maffia elrabolta tőlünk az elnökséget* (2007),²⁵ majd az újabb elnöki megmérettetésre való felkészülés közben, *A maffia, amely kezében tartja Mexikót... és 2012* (2010).²⁶ A 2012-es elnökválasztási kampány megindulásakor AMLO a legismertebb jelöltnek számított. Ugyanakkor nyomta vállalát a 2006-os „kudarc” súlya, és a róla hat évvel korábban tudatosan kreált „fekete legenda”, amely most felelevenítésre került. „López Obrador, a hazugságok jelöltje”, „López Obrador veszély Mexikóra”. AMLO volt az egyetlen elnökjelölt, aki a kampányát negatív tetszési indexszel kezdte meg.²⁷ Személye megosztotta a lakosságot. Ám utóbbi nemcsak AMLO, hanem EPN esetében is így volt, csak nála nem szokás említeni. Hogy végül Josefina Vázquez Mota 25% körüli eredményt ért el, s nem rosszabbat, nagyrészt annak köszönhető, hogy ő számított az egyetlen, úgymond konszenzusos jelöltnek.²⁸

AMLO néhány jellemzése: Egy régimódi caudillo, aki nem ismeri az önkritikát, de a legkisebb rossz a jelöltek közül (Juan Villatoro, mexikói író); a veterán radikális (*The Economist*), az öreg (köznyelv);²⁹ a trópusi messiás (Enrique Krauze, PAN-hoz közelálló, elismert történész). EPN-t ugyanakkor a következőképpen írták körül: a popsztár (BBC); süllyedő bárka (Carlos Fuentes); rossz minőségű mosópor (Andrés Manuel López Obrador); Salinas tanítványa³⁰ és Mr Whiskas³¹ (köznyelv). Andrés Manuel López Obrador karizmatikus személyiség, beszédei tömegeket vonzanak. Enrique Peña Nieto mögött ugyanakkor ott van a PRI intézményi karizmája, illetve azon vonzó attribútumok, amikkel a Televisa felruházta.

²⁴ Eredeti cím: *Un proyecto alternativo de nación: hacia un cambio verdadero.*

²⁵ Eredeti cím: *La mafia nos robó la Presidencia.*

²⁶ Eredeti cím: *La mafia que se adueñó de México... y el 2012.*

²⁷ *Preferencias Ciudadanas 17.* Consulta Mitofsky, 2012. március 27. 9. o.

²⁸ A 2012-es mexikói választásokon négy elnökjelölt versengett egymással. Eddig még nem került említésre Gabriel Quadri de la Torre, mert esetében nyilvánvaló volt, hogy a szavazatoknak csak töredékét, 1-2 százalékát kapja majd meg. Gabriel Quadri az Ibéramerikai Egyetemen szerzett mérnöki diplomát, majd közgazdászként végzett a texasi egyetemen. Ott is doktorált. Dolgozott többek között a mexikói nemzeti banknak, a vállalkozói kamarának, és a kilencvenes évek második felében a Nemzeti Ökológiai Intézetet vezette. Kutatási területei a környezetvédelem és a klímaváltozás. A felkészült, extrovertált Quadri jól mutatott az elnökválasztási kampányban, a választók azonban nehezen felelték azt, hogy pártja, a 2005-ben alapított Partido Nueva Alianza mögött Elba Esther Gordillo, a PRI volt politikusa, a tanári szakszervezet örökös (!) vezetője, a mexikói közélet egyik legkétésebb hírű politikusa áll.

²⁹ AMLO 1953-ban született, még nincs 60 éves! Gabriel Quadri csak egy évvel fiatalabb nála.

³⁰ Carlos Salinas volt mexikói elnök EPN legfőbb politikai tanácsadója.

³¹ Utalás a Whiskas reklámra; minden 9 cica közül...

Annak idején Vicente Foxról mondta Javier Treviño politikai tanácsadó, hogy 90% imázs és csak 10% elképzelés avagy tartalom.³² Mik lehetnek az arányok EPN esetében?

Mexikó elnöke

Az ország élén álló politikus a személye mindig nagyon fontos, Mexikóban azonban ez különösen így van. Mexikó prezidenciális, szövetségi köztársaság. Az elnök államfő, a végrehajtó hatalom feje, közvetlenül a lakosság választja. Mandátuma hat évre szól; nem újraválasztható. Az alkotmány igen széles jogkörrel ruházza fel. Az elnök rendelkezik az egész mexikói hadsereg felett – szárazföldi egységek, légierő és haditengerészet –, s bevetheti az ország belső illetve külső biztonságának megóvása végett. Ha a helyzet úgy kívánja, hadat is üzenhet. Az elnök a külpolitika irányítója, aláírhat nemzetközi szerződéseket. Ő nevezi ki az ország főbb diplomáciai képviselőit és a hadsereg vezetőit, s határozza meg, hogy általánosságban a köz- és politikai szféra élére kik kerüljenek, – illetve kik ne –. Döntései legtöbbször csak kongresszusi vagy szenátusi jóváhagyással érvényesek, ezt azonban a PRI-éra alatt nem volt nehéz megszerezni. Csak a 20. század végétől kényszerültek rá a mexikói elnökök, hogy a Kongresszussal egyezkedjenek. Ernesto Zedillo volt az első, akinek ellenzéki többségű törvényhozással kellett az országot irányítania.

A mexikói elnök hatalma valójában jóval nagyobb, mint amire magából az alkotmányból következtetni lehetne. Az ország elnöke³³ volt sokáig az úgynevezett 'első priista'. „A vele való kapcsolat túlmélt a behódoláson [...] Ha López Portillo kisajátította a bankokat, az extázisig tapsoltak, ha Salinas de Gortari újraprivatizálta őket, a tapsmérő a maximumot mutatta; ha Alemán elnök mosolygott, a mosoly mágikus és szinte égi volt; ha Ruiz Cortines a szigorú egyszerecsényben keresett menedéket, rögtön Juárez növendéke lett; ha Díaz Ordaz diákokat ölt vagy Echeverría egy perc csenddel emlékezett az október 2-iki mártírokrá,³⁴ a PRI ugyanúgy tapsolt a tömeges gyilkosságnak és késői, hipokrita és könnyes lelkiismeret-furdalásnak; ha Salinas de Gortari a modernitás csúcsára vitte a gazdaságot, és Zedillo két héttel az investitúrája (*sic!*) után rájött, hogy hatéves ciklusok krízisei közül az

³² Kate Milner: "Profile: Vicente Fox". *BBC News Online*, 2003. június 6.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1049574.stm>, internetről letöltve: 2011. december 20-án.

³³ Az idézetben szereplő mexikói elnökök: Miguel Alemán (1946-1952), Adolfo Ruiz Cortines (1952-1958), Gustavo Díaz Ordaz (1964-1970), Luis Echeverría (1970-1976), José López Portillo (1976-1982), Carlos Salinas de Gortari (1988-1994) és Ernesto Zedillo (1994-2000).

³⁴ Utalás az 1968. október 2-án lezajlott tlatelolcói mészárlásra. Tíz nappal a mexikói olimpia megnyitása előtt, a Három kultúra (Tlatelolco) téren a fegyveres erők a kormány ellen tüntető, az erőszakpolitika végét követelő

aktuális a legrosszabb, ugyanazzal az intenzitással tapsoltak a dicsőség profétájának és a szerencsétlenség felfedezőjének.”³⁵

Választások

Hat évente Mexikóban nemcsak az elnök személye dől el. Az elnökválasztásokkal egy időben képviselőházi és szenátusi választásokat is tartanak. A képviselőház 500 fős. 300 fő egyszerű többség alapján kerül be a Kongresszus alsóházába a választási kerületekből, 200 fő pedig pártlisták segítségével. A szenátusi választások szövetségi egységek szerint zajlanak. Nem számít sem a méret, sem a lélekszám, minden szövetségi egység, legyen az a 31 állam egyike, vagy a szövetségi kerület, ugyanúgy 3 szenátort küldhet. Kettőt az egységben győztes párt, egyet pedig a második legtöbb voksot szerzett politikai erő. A maradék 32 helyet országosan, arányossági elv szerint osztják szét.³⁶

A mexikóiak hajlamosak pártalapon szavazni. Gyakran – személytől szinte függetlenül – ugyanazt a pártot támogatják mind az elnöki, mind a szenátusi, mind a képviselőházi választásokon. Vagy megfordítva, ha bíznak valamelyik elnökjelöltben, valószínűbb, hogy az illető pártjából induló képviselőkre illetve szenátorokra voksolnak.

Hat évenként a mexikóiak eldöntik, ki vezesse az országot. Ugyanakkor voksokkal megszabják a törvényhozásban kialakuló erőviszonyokat, ezáltal módosíthatják a megválasztott elnök mozgásterét.

A 2012-es választások előzetes végeredménye

A Szövetségi Választási Intézet július 2-án este a következő előzetes eredményeket tette közzé: Enrique Peña Nieto 38,15%, AMLO 31,64%, JVM 25,40% és Gabriel Quadri 2,3%. A szövetségi entititások többségében EPN győzött. Kivételt képeztek a szövetségi kerület, Guerrero, Morelos, Oaxaca, Puebla, Quintana Roo, Tabasco és Tlaxcala, ahol Andrés Manuel López Obrador kapta a legtöbb szavazatot; Guanajuatóban, Nuevo Leónban és Tamaulipasban pedig Josefina Vázquez Mota.

---

tömegbe lőttek. A halottak száma több százra tehető. Az elnök Gustavo Díaz Ordaz volt, a belügyminiszter – később az ország elnöke – Luis Echeverría.

³⁵ Juan José Hinojosa: “El presidente incómodo”. *Proceso*, No 1236. (2000), 59. o.

³⁶ A képviselőknak három, a szenátoroknak hat évre szól mandátumuk. Újraválaszthatók, de csak akkor, ha egy ciklust kihagytak.

Az előzetes eredmények szerint a szenátusban a PRI 57, a PAN 41, a PRD 29 és a PANAL egy székkel rendelkezne. A képviselőházban a PRI 232, a PRD 140, a PAN 118 és PANAL tíz helyet kapna.³⁷ A PRI tehát a törvényhozás mindkét házában többséget szerezne.³⁸

Hivatalos végeredmény jelenleg még nincs. A háttérben választási csalás árnyéka, Mexikó történetének eddigi talán legnagyobb szavazatvásárlási művelete körvonalazódik. Szerte az országban tüntetések zajlanak a PRI és EPN ellen. Andrés Manuel López Obrador bejelentette, megóvja az eredményeket; új választások kiírására van szükség. 2012. július 20-án meghirdette Nemzeti Tervezetét a Demokrácia és Mexikó méltóságának védelmében.

Utószó (2012. december)

Az a precedens nélküli helyzet állt elő, hogy Mexikóban a nyár hivatalosan megválasztott, beiktatandó elnök nélkül telt, hiszen a Szövetségi Választási Bíróságnak kellett kimondania az utolsó szót. A Bíróság augusztus végén hirdetett ítéletet, amelyben az elnökválasztást érvényesnek nyilvánította, ezáltal Enrique Peña Nieto hivatalosan is győzött. 2012. december 1-én felesküdt az ország elnökének. Az Intézményes Forradalmi Párt – amely 1929 és 2000 között irányította az országot – visszatért a hatalomba.

---

³⁷ *Análisis post-electoral*. Central de Estrategias Políticas, 2012. 8, 21-26. o.

³⁸ Abszolút többséget viszont nem, sőt illet az 1996-os alkotmánymódosítás óta a képviselőházban nem is szerezhethet sem a PRI, sem más politikai erő. Egy pártnak legfeljebb 300 képviselője lehet. A megszorításnak az a célja, hogy az alkotmány további módosítására csak konszenzusos alapon nyíljon lehetőség, azt egy párt önmagában ne hajthassa végre.

Scheinring Endre:

A fegyveres erők szerepe Brazília jelenlegi kül- és biztonságpolitikájában

Brazília, méretét tekintve Latin-Amerika legnagyobb fegyveres erejét tudhatja magáénak, mely bármely szomszédjával szemben elegendő elrettentő erőt képvisel. Ugyanakkor az ország földrajzi adottságai, az Amazonas-medence könnyen átjárható határai, a környező országok instabilitása, a kábítószer-kereskedelem, és az abból profitáló bűnszervezetek olyan problémákat jelentenek, melyek folyamatosan napirenden tartják a katonai erő alkalmazásának kérdését. Részben ennek megfelelően az ország 2008-ban kiadott Nemzeti Védelmi Stratégiája is egy erős, technológiailag saját lábakon álló haderő létrehozását tűzte ki célul, mely amellet, hogy képes megvédeni az ország természeti kincsekben és erőforrásokban gazdag régióit, egyben a feltörekvő Brazília egyre aktívabb külpolitikáját is támogatja az ENSZ égisze alatt zajló békeműveletekben való részvétel révén.

A XXI. század hajnalán került be a köztudatba a Brazília, Oroszország, India és Kína angol elnevezéseinek kezdőbetűiből összerakott mozaik szó, a BRIC, mely azokat a feltörekvő hatalmakat fogja össze, amelyek geopolitikai helyzetükből fakadóan egyre jelentősebb befolyásra tesznek szert a nemzetközi rendszerben. Míg azonban Oroszország, India és Kína esetében a védelempolitikai kérdések folyamatosan számíthatnak a közvélemény érdeklődésére, a mozaikszó első betűjét adó Brazíliáról eddig a hazai publikációkban vajmi kevés szó esett. Ez természetesen betudható a ténynek, hogy kevés térsége van a világnak, mely olyan messze esne hazánktól, és melynek látszólag annyira elhanyagolható hatása lenne az európai biztonságra, mint Brazíliának, és a neki otthont adó Latin-Amerikának.

Ezzel szemben a világ hatodik legnagyobb gazdaságát magáénak tudó¹ Brazil Szövetségi Köztársaság egyre inkább megkerülhetlenebb szerepet tölt be egy olyan kontinensen, ahol ezzel párhuzamosan gyengülnek a nyugati féltekét a Monroe-elv kihirdetése

---

* Scheinring Endre jelenleg a Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központjának gyakornoka, tanulmányait a Miskolci Egyetem történelem, illetve a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem biztonság- és védelempolitika szakán végezte.

¹ „Brazil overtakes UK's Economy”. *BBC News*, 2012. március 6. <http://www.bbc.co.uk/news/business-17272716> (letöltés ideje: 2012. szeptember 11.)

óta deklarálta saját érdekszférájának tekintő Egyesült Államok pozíciói.² A világtérképre pillantva azonnal egyértelművé válik, hogy a 190 milliós Brazília, mely egyben a világ ötödik legnagyobb kiterjedésű állama, és ami Chile és Ecuador kivételével az összes dél-amerikai országgal határos, mind méretéből, mind elhelyezkedéséből fakadóan potenciális vezető szerepre tarthat igényt, amennyiben a kontinens országai az Egyesült Államoktól eltávolodva a regionalizáció útján kívánják folytatni történelmüket. Ebből a szempontból vizsgálva magától értendő a kérdés feltevése, milyen szerepet is szán ez az ország a "kemény erőnek" érdekei érvényesítése során egy olyan haderő birtokában, mely létszámát tekintve Oroszországot leszámítva bármely európai ország fegyveres erőit felülmúlja.³

A brazil fegyveres erők helyzete az ezredforduló után

A brazil fegyveres erők három hagyományos haderőnemét, a haditengerészetet, a szárazföldi erőket és a légierőt, a katonai rendőrség alakulatai egészítik ki. Utóbbi elnevezésével ellentétben nem a katonai rendészet feladatkörébe tartozó tevékenységeket végez, hanem egyfajta átmenetet jelent az Egyesült Államok Nemzeti Gárdája és a csendőrség intézménye között. Egyfelől a Brazil Szövetségi Köztársaság államainak kormányzói alárendelt fegyveres testületként az "államok hadseregét" képezi, és egyben a fegyveres erők tartalékát adja, másfelől ugyanakkor békeidőben állománya közrendvédelmi feladatokat lát el.⁴ A katonai rendőrség biztosítja a legtöbb esetben a rendőri jelenlétet az utcákon, míg a civil rendőri szervekre a nyomozás és a rendészeti feladatok ellátása hárul.⁵

A Brazil Szövetségi Köztársaság három haderőneménél a Military Balance 2011-es adatai szerint összesen 318 480 fő szolgál. Ebből 190 ezer fő a hadsereg, 69 ezer fő a légierő, és 59 ezer fő a haditengerészet sorait erősíti.⁶ Ehhez írható még hozzá a katonai rendőrség 395 ezer fős állománya.⁷ Regionális összehasonlításban nem találunk egy olyan államot sem Brazília 12 szomszédja között, amely akárcsak elérné ezt a létszámot (még abban az esetben sem, ha katonai rendőrséget figyelmen kívül hagyjuk) a stratégiai fölénytől pedig kivétel nélkül mind elérhetetlen távolságra vannak. A fegyveres erők létszámát tekintve leginkább Kolumbia

² Vogel Dávid: „Az Egyesült Államok Latin-Amerika-politikájának változása”. *Nemzet és Biztonság*, 2010. február. 6-7. o., 12. o.

³ A török haderő bár a NATO tagja, ebben a kontextusban nem számít európai haderőnek.

⁴ Lásd az alkotmányvonatkozó passzusait. *Constitution of The Federative Republic of Brazil*. 2009. 29. és 59. o.

⁵ Luiz Fabricio Thaumaturgo Vergueiro: *Brazilian Security Structure (2008)*. Federation of American Scientists. 2. o. <http://www.fas.org/irp/world/brazil/fabrverg.pdf> (letöltés ideje: 2011. szeptember 15.)

⁶ The International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance 2011*. Routledge, 2011. 361-363. o.

⁷ I. m. 363. o.

közelíti meg, ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az Egyesült Államok által erősen támogatott nyugati szomszéd lassan öt évtizede vívja harcát az ország egyes részeit hol többé, hol kevésbé irányításuk alatt tartó marxista gerillákkal.⁸

Tovább növeli a brazil haderő elrettentő erejét, hogy egy az országot ért esetleges támadást követő mozgósítás során elméletileg 1,3 millió⁹ főnyi tartalékos egyenruhába parancsolására nyílik lehetőség a sorkatonai szolgálat intézménye révén. Nem véletlen, hogy a 2008-ban kiadott Nemzeti Védelmi Stratégia határozottan kiáll a hadkötelezettség fenntartása mellett, amit a dokumentum szerzői egyszerre tekintenek a társadalmon belüli közös teherviselés egyik legfontosabb jelképének, és a demokratikus társadalom fontos pillérének.¹⁰

Hasonló előnyt figyelhetünk meg a védelemre fordított kiadások összevetésekor. A brazilok világviszonylatban a tizedik legnagyobb védelmi költségvetésből tartják fenn haderejüket¹¹, ami regionális kontextusban megint csak a versenytársak teljes hiányát eredményezi. Noha a mellékelt táblázatban szereplő adatok egy adott évre tekintve eltérőek lehetnek attól függően, hogy melyik kutatóintézet számait vesszük alapul, mindazonáltal a kiadások – egy csekélyebb megtorpanást leszámítva – folyamatos növekedése mind a három adatsor esetében megfigyelhető. Ugyanakkor helytelen lenne ennek kapcsán Brazília erőltetett fegyverkezéséről beszélni. Figyelembe véve, hogy a bruttó nemzeti össztermék százalékában megadott értékek már csak alig egy tized százalékos növekedést mutatnak. Közelebb áll a valósághoz az a megállapítás, hogy a dinamikusan növekvő brazil gazdaság arányosan egyre nagyobb védelmi költségvetés fenntartását teszi lehetővé a kormányzat számára.

1. Táblázat: Brazília védelemre fordított kiadásai 2007 és 2011 között

	2007	2008	2009	2010	2011
Védelmi költségvetés (milliárd USD)					
SIPRI	27	29,1	31,2	34,3	35,3
Military Balance ¹²	20,5	26,2	25,9		

⁸ 100 ezer fő feletti állomány a kontinensen Kolumbián kívül már csak egyedül Peru haderejében szolgál, ám ez utóbbi állam mind erőforrásait, mind katonai képességeit tekintve messze elmarad Dél-Amerika portugál nyelvű óriásától. I. m. 355-391. o.

⁹ I. m. 361. o.

¹⁰ I. m. 355-391. o.

¹¹ A 2010-es esztendő az utolsó, amiről mindhárom vizsgált adatbázis a Military Balance, a Red de Seguridad y Defensa de América Latina: *A Comparative Atlas of Defence in Latin America and Caribbean 2010*(RESDAL), illetve a SIPRI Military Expenditure Database is rendelkezik adatokkal.

¹² A Military Balance 2011 adatai nem egyértelműek. Három táblázatban (Comparative major defence statistics, Global Top Ten Defence Budgets, International Comparisons of Defence Expenditure and Military Manpower) is szerepelnek a brazil védelmi költségvetés számai, ugyanakkor mindhárom helyen más és más összeget jelöl meg a dokumentum. Az egyik esetben valószínűleg fiskális évvel, míg a másikban naptári évvel számol, de ez még mindig nem magyarázza meg a harmadik táblázat eltérő számait.

RESDAL	20,9	26,2	25,9	33
Védelmi költségvetés a GDP százalékában				
SIPRI	1,5%	1,5%	1,6%	1,6%
Military Balance	1,5%	1,6%	1,6%	
RESDAL ¹³	1,6%	1,7%	1,7%	

Forrás: A szerző összeállítása az említett kiadványok alapján

A védelmi költségvetésen belül a Resdal adatai alapján arányaiban a fejlesztésekre fordított kiadások növekedtek meg a legnagyobb mértékben.¹⁴ Az új haditechnikai eszközök beszerzése során a védelmi stratégiában lefektetett alapelvekhez híven a cél a brazil haderő felszerelésének hazai ipari bázison való megvalósítása. Ennek érdekében beszerzéseik során a hazai gyártók mellett elsősorban igyekeznek azokat a külföldi hadiipari vállalatokat preferálni, melyek biztosítják a technológiai transzfert a brazil hadiipar számára. A legjelentősebb és legnagyobb visszhangot kiváltó tender, a légierő vadászrepülőinek lecserélését szolgáló, FX-2 program, mellyel annak halaszthatatlan voltából kifolyólag a nemzeti védelmi stratégia is kiemelten foglalkozik.¹⁵ A tenderen az amerikai McDonell Douglas F/A-18, a svéd JAS 39 Gripen, és a francia Dassault Rafale versenyzik egymással.

A hosszúra nyúlt beszerzési procedúrával kapcsolatban a nyilvánosság elé került legújabb információk szerint India megosztja Brazíliával a saját vadászgép beszerzési tendere során összegyűjtött információkat,¹⁶ ami figyelembe véve, hogy India végül a Rafale mellett döntött egyre valószínűbbé teszi, hogy a döntéshozók Brazíliavárosban is a franciák gépe mellett teszik majd le a voksukat. Franciaországgal – mely Francia Guyana révén szomszédjának tekinthető – Brazília már eddig is több esetben hozott tető alá közös fejlesztési programokat. Ezek közé tartozik például négy Scorpéne osztályú tengeralattjáró közös megépítése,¹⁷ de az ország egyetlen repülőgép hordozója, a Sao Paulo is eredetileg a francia flottában szolgált Foch néven 2000 szeptemberéig.¹⁸

A haditengerészet fejlesztését célzó programok közül kétségtelenül a legambiciózusabb, az ország első nukleáris meghajtású vadász-tengeralattjárójának (SSN) megépítését irányozza

¹³ A Latin-Amerika biztonság- és védelempolitikájára, valamint a civil-katonai kapcsolatok kérdésére koncentráló nemzetközi NGO, a RESDAL legutóbb 2010-ben jelentette meg Latin-Amerika államainak hadereit, gazdasági, szervezeti és jogi szempontból bemutató összefoglaló atlaszát.

¹⁴ *A Comparative Atlas of Defence in Latin America and Caribbean 2010*. 151. o.

¹⁵ *National Strategy of Defense*. 28-32. o.

¹⁶: „Brazil’s F-X2 Fighter Competition”. *Defense Industry Daily*, 2012. március 5. <http://www.defenseindustrydaily.com/brazil-embarking-upon-f-x2-fighter-program-04179/> (letöltés ideje: 2012. április 28.)

¹⁷ *The Military Balance 2011*. 348. o.

¹⁸ „Sao Paulo”. *GlobalSecurity.org*. <http://www.globalsecurity.org/military/world/brazil/sao-paulo.htm> (letöltés ideje: 2012. szeptember 11.)

elő – szintén francia segítséggel. A tervek szerint franciák csak a hajótest kialakításában működnek majd együtt, a teljes fűtőanyagciklus előállítását Brazíliának kell megoldania.¹⁹ Nem zárható ki teljesen, hogy a jövőben ez még okozhat diplomáciai bonyodalmakat az atomsorompó szerződés kiegészítő jegyzőkönyvét egyelőre alá nem író országnak.²⁰ Ebben a kontextusban további vitákra adhat okot az ország űrprogramja is, mely – legalábbis részben – a saját gyártású rakéták előállításának tervét tűzte zászlajára, melyek hivatalosan többek közt azokat a műholdakat hivatottak majd felbocsátani, amik lehetővé teszik, hogy Brazília függetlenné válhasson az Egyesült Államok által üzemeltetett GPS rendszertől.²¹

Az Egyesült Államokból származó haditechnika mellőzése szinte minden téren megfigyelhető. A korábban Észak-Amerikában gyártott eszközöket a legtöbb ismert esetben más, általában nyugat-európai forrásból származó eszközökkel igyekeznek lecserélni, ügyelve arra, hogy lehetőleg a jövőben a termékek legyártása Brazíliában is megoldható legyen, így biztosítva az önellátásra való fokozatos áttérést a hadiipari termékek terén. Ehhez az ország meglehetősen jó ipari háttérrel rendelkezik, elég csak az elsősorban repülőgépek előállításával foglalkozó vállalatot, az Embraert példaként felhozni, mely a jövőben többek közt a világ számos államában hadrendbe állított C-130-as teherszállítógép konkurenciájának szánt modellel kíván megjelenni a piacon.²²

Magától értetődőnek tűnik a kérdés, milyen feladatot szánnak Brazíliavárosban ennek a – különösen regionális értelemben – figyelemre méltó haderőnek. A kérdést vizsgálva alapvetően három feladatkört határozhatunk meg, melyek viszonylag jól elkülöníthetők egymástól: az ország védelmét, szükség esetén a közrendvédelmi feladatok ellátását és a békeműveletekben való részvételt.

Az Amazonas-medence és a Tupi olajmezők védelme mint prioritás

Bár a legtöbb katonai stratégia természetesen az ország védelmét jelöli meg a haderő feladataként és semmiképp sem foglalna írásba a nemzetközi jogba ütköző agresszív szándékot, Brazília esetében elmondhatjuk, hogy a pacifizmus nem csupán az alkotmányban és

---

¹⁹ *The Military Balance 2011*. 348. o.

²⁰ Szigorúan nemzetközi jogi megközelítésből szemlélve az sem teljesen egyértelmű, hogy egy nukleáris meghajtással ellátott haditengerészeti eszköz, amely ugyanakkor nem hordoz nukleáris robbanófejet jogi értelemben beletartozik-e a nukleáris energia békés felhasználásának kategóriájába, amit az atomsorompó szerződés minden aláíró számára engedélyez.

²¹ *National Strategy of Defense*. 32. o.

²² „Brazil's defence industry booms”. *Defence Talk*, <http://www.defencetalk.com/brazils-defence-industry-booms-44322/> (letöltés ideje: 2012. szeptember 11.)

a védelmi stratégiában egyaránt hangoztatott érték, de egyben az ország érdeke is. Egy bármely szomszédjával szembeni agresszív fellépés diplomáciai téren ugyanis rengeteget ártana a dél-amerikai integrációban vezető szerepre törekvő ország számára azáltal, hogy alapot adna annak a fel-felbukkanó bizalmatlanságnak és félelemnek, melyet geostratégiai szempontból alárendelt szomszédai éreznek a kontinens közepén elterülő hatalmas országgal szemben.

Brazília hagyományosan békés külpolitikát folytat. Habár kettő kivételével az összes dél-amerikai országgal határos, nincs olyan szomszédos állam, ami ellen az elmúlt 140 évben hadat viselt volna. Nemzetközi fegyveres konfliktusban hadviselő félként pedig utoljára a második világháborúban vett részt. A szomszédai és közte fennálló viszonyt nem mérgezik sem területi követelések, sem etnikai konfliktusok, melyek egy a jövőben kifejlődő viszály magvát jelenthetnék.²³ Ezen felül nem tagja olyan kollektív védelmi szervezetnek, mely kötelezné őt egy jövőbeni konfliktusban való katonai szerepvállalásra, igaz ez egyben azt is jelenti, hogy saját védelmét is az önségély elvére kell alapoznia.

Regionális szempontból Brazíliának számolnia kell azokkal a problémákkal, amelyeket szomszédai gyengesége, és egymással szembeni esetleges agressziói jelentenek,²⁴ noha az ország belesodródása ezekbe a konfliktusokba szinte kizártnak tekinthető.²⁵ Egy erősen vitatható realitású forgatókönyv szerint például az ország északi része könnyen felvonulási területté válna, amennyiben a Hugo Chávez vezette Venezuela rátámadna keleti szomszédjára, Guyanára.²⁶ Az előbbinél valamivel nagyobb realitása volt pár évvel ezelőtt, a két ország közötti kapcsolatok mélypontján egy Venezuela és az Egyesült Államok által támogatott Kolumbia között kialakuló konfliktusnak. Az utóbbi azzal vádolta Venezuela radikális baloldali vezetőjét, hogy támogatja²⁷ a Kolumbiában közel öt évtizede hol kisebb, hol nagyobb intenzitású gerillaháborút vívó marxista FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia) tevékenységét. Egy akárcsak korlátozott kiterjedésű fegyveres incidens esetén is szinte elkerülhetetlennek tűnik, hogy az egyik, vagy a másik fél oldalán küzdő reguláris, vagy irreguláris egységek át-átcsapva a határon, az Amazonas-medence sűrű őserdei növényzettel fedett vidékét használják visszavonulási területként, ahol lehetőségük nyílik csapataik pihentetésére.

---

²³ Oliver Stuenkel: „Strategic international threats surrounding Brazil”. *KAS International Reports*, 2010/10. 108. o. http://www.kas.de/wf/doc/kas_20670-544-2-30.pdf?100930131200 (letöltés ideje: 2012. február 4.)

²⁴ David R. Mares: *Latin America and the Illusion of Peace*. IISS Adelphi Paper, 2012. 12-63. o.

²⁵ Stuenkel: i. m. 107-108. o.

²⁶ U. o. 116. o.

²⁷ Gabriel Marcella: „War Without Border: The Colombia -Ecuador Crisis of 2008”. *Strategic Studies Institute*. Carlisle, 2008.17-18. o. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubid=891> (letöltés ideje: 2012. április 9.)

A veszély, amit a gerillák azon törekvése jelent, hogy olyan területen rejtőzzenek, ahol hatékony felderítésük és elpusztításuk szinte elkerülhetetlenné teszi a rejtekhelyül szolgáló ország szuverenitásának megsértését, természetesen nem csak államok közötti konfliktus idején, hanem a fegyveres felkelések során is fennáll. A perui Fényes Ösvény mellett, a kolumbiai FARC, és a szintén marxista nézeteket valló ELN (Ejército de Liberación Nacional) számít Dél-Amerika utolsó jelentős gerillaszervezeteinek. A tény ugyanakkor, hogy a kábítószer-termeléssel és kereskedelemmel foglalkozó szervezetek gyakorta együttműködnek a gerillákkal, vagy maguk is a gerillák módszereit alkalmazzák, tovább bonyolítva a problémát.²⁸ Az efféle tevékenységgel szembeni fellépést hivatottak segíteni azok a régió országai közötti kezdeményezések, melyek a gerillák és kábítószer-kereskedők elleni összehangolt nemzetközi együttműködést célozzák.²⁹

Nem az Amazonas vidéke az egyetlen terület, ahol a különféle illegális szervezetek tevékenysége a határokon átnyúló problémát jelent. Az ország Paraguayjal és Argentínával közös határterülete, az úgynevezett hármás határterület³⁰ régóta fel-felbukkan az elemzésekben, mint olyan régió, ahol a különböző illegális tevékenységeket folytató szervezetek viszonylag zavartalanul rejtőzhetnek el a hatóságok elől. A legmerészebbnek tűnő feltételezések közé tartozik, mely szerint a területen a libanoni síita terrorszervezet, a Hezbollah is tart fent bázist, vagy bázisokat, ahol a helyi libanoni diaszpóra támogatásával képzik harcosait.³¹

Amint az a fentiekből is kiderül, szomszédai felől belátható időn belül Brazíliát támadás nem, csak bosszantó incidensek fenyegethetik, ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a védelmi stratégia ne számolna az ország szuverenitásának – akár erőszakos – megsértésének szándékával. A hivatalos dokumentumokban az Amazonas medencét és a tengeri self-területen található újonnan felfedezett olajmezőket nevezik meg, mint olyan stratégiai fontosságú nyersanyagokban bővelkedő területeket, melyek védelmére a jövőben nagyobb hangsúlyt kell

²⁸ Colombia: Santos niega negociación con bandas criminales”. *Infolatam*, 2011. június 20. <http://www.infolatam.com/2011/06/20/colombia-santos-niega-negociacion-con-bandas-criminales/> (letöltés ideje: 2012. április 23.)

²⁹ J. Peter Meyer: *Brazil-U.S. Relations*. U. S. Congressional Research Service, 2011. 18. o. <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33456.pdf> (letöltés ideje: 2012. január 16.); „Colombia y Brasil buscan blindar la frontera contra el crimen”. *El Colombiano*, 2011. június 24. <http://www.elcolombiano.com/BancoConocimiento/C/colombia-y-brasil-dialogan-de-seguridad-en-la-frontera/colombia-y-brasil-dialogan-de-seguridad-en-la-frontera.asp?CodSeccion=211> (letöltés ideje: 2012. április 22.); „El Amazonas no será refugio de los delincuentes”. *El Espectador*, 2011. június 24. <http://www.elespectador.com/noticias/politica/articulo-279729-colombia-y-brasil-estrecharan-cooperacion-defensa>; Brands: i. m. 26. o.

³⁰ Az angol nyelvű szakirodalomban Tri Border Area.

³¹ Philip K. Abbott: „Terrorist Threat in the Tri-Border Area: Myth or Reality?” *Military Review*, (2004 szeptember-október) <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/abbott.pdf> (letöltés ideje: 2012. április 9.)

fektetni. Az Amazonas-medence esetében a brazil stratégiai gondolkodásban régóta megtalálható egyfajta lappangó félelem azzal kapcsolatban, hogy a háttérben meghúzódó nagyhatalmi-gazdasági érdekeket képviselve, esetleg nemzetközi szervezetek álcája mögé bújva,³² közelebből meg nem határozott hatalmak³³ - valójában elsősorban az Egyesült Államok – megpróbálják kivonni a területet a brazil kormány fennhatósága alól.³⁴

Hasonlóan féltékenyen tekintenek minden olyan tevékenységre, ami a Brazíliát olajimportáló országból önfenntartóvá, illetve a remények szerint a jövőben exportálóvá tevő olajmezők feletti szuverenitást fenyegetheti. Ennek megfelelően kellő gyanakvással figyelték Brazíliavárosban, amikor a Bush-adminisztráció a hivatalos magyarázat szerint elsősorban Hugo Chávez Venezuelája jelentette veszélyekre reagálva, 2008 júliusában reaktíválta a 4. flottát, melynek felelősségi körzete magában foglalja a dél-atlanti térséget is.³⁵ Részben erre reagálva hozták létre brazil kezdeményezésre a UNASUR (Unión de Naciones Suramericanas) keretében a Dél-Amerikai Védelmi Tanácsot, melynek feladata a tagországok védelempolitikájának összehangolása, elsősorban bizalomépítő mechanizmusok alkalmazásával.³⁶

Első ránézésre furcsának tűnhet, hogy egy több mint két évtizede demokratikus elvek alapján kormányzott, és stabil piacgazdasággal rendelkező országnak mi félnivalója lehet az Egyesült Államok katonai potenciáljától. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy Brazília egy olyan kontinensen szándékozik a jövőben vezető pozíciót betölteni, ahol az eredetileg az európai hatalmak terjeszkedést visszaszorítani hivatott Monroe-elv megfogalmazását követően szinte valamennyi országnak meg kellett tapasztalnia, hogy saját érdekszférájában az Egyesült Államok egészen a legutóbbi időkig fenntartotta az intervenció jogát azon államokkal szemben, amelyek szembe mentek érdekeivel. Mindezen túl nem növelte az Egyesült Államok szándékai iránti bizalmat a 2003-as iraki invázió sem, amit többek közt Brazília is élesen elítélt.³⁷

---

³² Pat Phelan - Rory Maxwell - Payenda Nazim: *Assess the influence of Brazil with its neighbours in terms of hard and soft power. Identify Brazil's national interests in terms of regional policy goals and a strategy to achieve them.* The Royal College of Defence Studies, 2009. <http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/39F62CE0-605C-4198-B4C0-6D17FDCBA973/0/csi09phelan.pdf> (letöltés ideje: 2011. augusztus 30.), a tanulmány a következő ENSZ bizottsági jelentésre hivatkozik: Report of the World Commission on Environment and Development: „Our Common Future”. <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

³³ *National Strategy of Defense*, 26-27. o.

³⁴ Brands: i. m. 14. o.

³⁵ Jeffrey D. Maclay et. al.: *The Fourth Fleet, A Tool of Engagement in the Americas.* Center for Strategic and International Studies. 2009. 10. o. http://csis.org/files/media/isis/pubs/090218_maclay_fourthfleet_web.pdf (letöltés ideje: 2012. március 27.)

³⁶ Meyer: i. m. 12. o.

³⁷ Brands: i. m. 19. o.

Közrendvédelmi feladatok

Liddel Hart *Stratégiájának* utolsó oldalain sorra veszi azokat a történelmi példákat, amelyek bizonyítják, hogy a fegyveres ellenállási mozgalmak a kialakulásukhoz vezető konfliktusok lezárultát követően is hosszú időn keresztül éreztethetik bomlasztó hatásukat a társadalmakban.³⁸ Mint fogalmaz:

„Még rosszabb hatást gyakorolt a fiatal nemzedék egészére. Arra tanította őket, hogy a megszállókkal vívott harc örvén szálljanak szembe a hatóságokkal, és szegjék meg a civil erkölcs szabályait. A “törvényes rend” iránti megvető engedetlenség pedig tovább élt a megszállók távozása után is.”³⁹

Liddel Hart példáit színesíthetné napjaink Brazíliájának az esete, ahol az elharapózó városi erőszak kialakulásának az okai a korábbi katonai diktatúráig nyúlnak vissza. A diktatúra éveiben, a katonai vezetés köztörvényes bűnözőkként kezelve a politikai foglyokat és a vele szemben fegyveres úton fellépő felkelőket, utóbbiakat a köztörvényesekkel közös börtönökbe záratta.⁴⁰ Az itt kialakult személyes kapcsolatok eredményeként a börtönök lakói hamar birtokába kerültek annak a tudásnak, ami a felkelők harcai során halmozódott fel. Például így válhatott idővel Carlos Marighella munkája, *A városi gerillaharcos kis kézikönyve*⁴¹ is a bűnözők kedvelt olvasmányává.

A szervezett bűnöző csoportok azóta is hatékonyan alkalmazzák a tanultakat, az egymás ellen, illetve a rendőrséggel és a katonai egységekkel vívott harcaik során. A főbb szervezetek közül érdemes megemlíteni az elsőként létrejövő Comando Vermelhót (CV),⁴² mely a riói favelák drogkereskedelme és az egyéb illegális tevékenységek feletti ellenőrzés megkaparintásával tett szert óriási befolyásra, valamint a támogatásával létrejövő Primeiro Comando da Capital (PCC),⁴³ mely az előbbivel együttműködve Sao Paoloban teszi ugyanezt. Az említett két szervezeten belüli szakadások következtében több kisebb szervezet is létrejött,

³⁸ Liddel Hart - Henry Basil: *Stratégia*. Európa, 2002. 561-564. o.

³⁹ U. o. 562. o.

⁴⁰ Alvaro de Souza Pinheiro: *Irregular Warfare: Brazil's Fight Against Criminal Urban Guerrillas*. Joint Special Operations University, 2009. 5-6. p. http://jsou.socom.mil/JSOU%20Publications/JSOU09-8pinheiroBrazil_final.pdf (letöltés ideje: 2011. augusztus 30.)

⁴¹ Rövid és lényegre törő művében Marighella pontos tanácsokkal látja el az államhatalommal szemben fegyverrel harcolókat, hogy milyen eszközök igénybevételével, hol és mi módon lehet a városi környezet adta lehetőségeket kihasználva olyan akciókat végrehajtani, melyek oly mértékben képesek lekötni és a városokban tartani az kormány erőit, hogy azoknak ne legyen kapacitásuk foglalkozni a közben vidéken kialakuló hagyományos gerilla csoportokkal. Carlos Marighella: *Minimanual of the Urban Guerrilla*, <http://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla/index.htm> (letöltés ideje: 2012. április 15.)

⁴² Vörös Parancsnokság

⁴³ Első Fővárosi Parancsnokság

melyek folyamatosan rivalizálnak egymással.⁴⁴ Fő bevételi forrásuk a kábítószer-kereskedelem. Szerteágazó kapcsolataik vannak Kolumbia, Peru és Bolívia kábítószer-kereskedőivel, valamint a Surinamban és a Paraguayjal közös határszakaszon – különös tekintettel a hármashatárterületen – tevékenykedő csempészekkel.⁴⁵ Az együttműködés következtében a kokainért cserébe – különösen a CV emberei – fegyverekkel látják el a FARC gerilláit.⁴⁶ Tovább bonyolítja a képet Rio de Janeiro-ban a milíciák megjelenése, melyeket többnyire rendőrtisztek hoztak létre a drogkereskedők elűzése végett, hogy ezután maguk vigyék tovább az illegális üzleteket.⁴⁷

Az illegális tevékenységből származó összegek lehetővé teszik, hogy a bűnözők olyan összehangolt műveleteket hajtsanak végre, mint a 2006-ban, amikor a PCC-nek Sao Paulóban több száz összehangolt akció eredményeként sikerült megbénítania az ország legnagyobb városát, amelynek következtében több tucatnyian veszítették életüket, és több millió dolláros kár keletkezett.⁴⁸

A brazil kormánynak értelemszerűen alapvető érdeke, hogy sem a 2014-es futball világbajnokságot, sem pedig a 2016-os olimpiát ne zavarják meg ezekhez hasonló incidensek, ezért a jövőben várhatóan meg fognak szaporodni a 2010. decemberihez hasonló nagyszabású műveletek, melyekben egyszerre vesznek részt a rendőrség, a katonai rendőrség és a fegyveres erők alakulatai.⁴⁹ Az ország alkotmánya ugyanis lehetővé teszi a fegyveres erők bevetését a közrend helyreállítása érdekében, amennyiben az egyes államok saját erejükből képtelenek a kialakult krízisek kezelésére.⁵⁰

Bármennyire is meggyőzőnek tűnnek azonban azok a sikerek, amelyeket a fegyveres erők alakulatai érnek el a favelák megtisztítása során, hosszú távon koránt sem valószínű, hogy a volt stratégiai tervezésért felelős vezérkarifőnök-helyettes, Alvaro de Souza Pinheiro tábornok monográfiájában kifejtett álláspont, mely a fegyveres erők aktívabb szerepvállalását szorgalmazza a közrendvédelmi feladatok ellátása során megállja a helyét.⁵¹ Jorge Zaverucha tanulmányában megkérdőjelezi ezen műveletek hasznosságát, mivel úgy véli, hogy a fegyveres

⁴⁴ Pinheiro: i. m. 17-18. o.

⁴⁵ Pinheiro: i. m. 23. o.

⁴⁶ U. o. 18. o.

⁴⁷ Meyer: i. m. 26. o.

⁴⁸ Brands i. m. 36. o.

⁴⁹ „Brazil army to take up 'peacekeeping' in Rio slums”. *BBC News*, 2010 december 5. <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11920645> (letöltés dátuma: 2012. április 28.)

⁵⁰ *Constitution of The Federative Republic of Brazil*. 2009. 58. o.

⁵¹ Pinheiro: i. m. 27-33. o.

erők minél nagyobb arányban vállalnak szerepet a polgári hatóságok feladatainak ellátásában, annál jobban erodálódik a civil kontroll elve.⁵²

További ellenérv, hogy a katonák bevonása esetén a korrupció jelentette veszéllyel is komolyan számolni kell.⁵³ Ahogy arra Zaverucha rámutat, vannak jelei annak, hogy a műveletekben részt vevő alakulatokba előbb-utóbb sikerül behatolnia a bűnszervezeteknek.⁵⁴ Márpedig egy olyan országban, amelynek a földrajzi adottságokból kifolyólag könnyen átjárható határai túloldalán a világ legjelentősebb kokaintermelő országai közül három is ott sorakozik, és ahol a tranziton kívül, a hatalmas hazai piac is gazdagítja a kábítószer-kereskedelemben érdekelt szervezeteket, a drog belátható időn belül nem lesz eltüntethető a hétköznapiakból. Következésképp az elsősorban a drog-kereskedelemben érdekelt bűnszervezetek elleni harc során szinte lehetetlen olyan célokat kijelölni, amelyek elérése hosszú távon megváltoztatná a viszonyokat. A Pinheiro tábornok által említett példa, amikor a 2007-ben megrendezett Pánamerikai játékok idejére az eseménynek otthont adó Rio de Janeiróban 60%-kal csökkent a bűncselekmények száma, vagy egy békés körülmények között lezajló futball világbajnokság, illetve olimpia, amikor a nagyvárosokba özönlő turisták nyugalmát a lehető legkevésbé zavarják csak meg atrocitások, mind taktikai jellegű győzelmek.

Amíg a források és a piac adottak, és az illegális szerek belső kereslete is jelentős, addig a probléma létezni fog, sőt a bizonyos szereplők elleni túl agresszív fellépés, vagy az oszd meg és uralkodj elvének alkalmazása, könnyen kontra-produktívnak bizonyulhat, amennyiben a felszámolt, vagy meggyengített szervezet által hagyott vákuum betöltésére több kisebb egymással rivalizáló szervezet jön létre. A napjaink Mexikójában tapasztalható vérontások jól bizonyítják, hogy a vezető szerep betöltésére képtelen, da azért folyamatosan küzdelmet vívó bűnözői csoportok közötti rivalizálás milyen mértékben áthatja alá egy ország biztonságát.⁵⁵

A rend fenntartásáért küzdő erőknek tehát hosszútávú és folyamatos harcra kell felkészülniük, mely során a cél sajnos nem lehet több, mint a bűnszervezetek tevékenységének elviselhető szintre történő mérséklése. Ilyen körülmények közt a fegyveres erők bevonása hosszú távon szinte elkerülhetetlenné teszi, hogy a korrupció megjelenjen soraikban, ami

⁵² Egy olyan országban pedig, ahol még sokakban elevenen élnek a katonai diktatúra emlékei, és ahol a kegyetlenkedésekkel kapcsolatos elszámoltatás kérdése folyamatos témája a napi politikának, továbbá ahol a védelmi minisztérium működésével kapcsolatos anomáliák jól mutatják, hogy a rendszer egyelőre korántsem tökéletes, ez semmiképpen sem elhanyagolható érv. Jorge Zaverucha: *Brazilian Army performing the role of police: The emblematic case of Morro da Providência*. Armed Forces and Society: New challenges and environments. Centro de Estudios e Investigaciones Militares, 2009. 57-68. o.

⁵³ U. o. 4. o.

⁵⁴ Zaverucha: i. m. 62-63. o.

viszont már komoly politikai kockázatot is jelent. Nem vitatva ugyanakkor, hogy a katonák – részben a missziós tapasztalatoknak köszönhetően – esetenként hatékonyabban tudják felvenni a harcot a jól felfegyverzett, és a favelák szűk sikátorai jelentette előnyöket maximálisan kihasználó bandákkal szemben. A rendőrség és a katonai rendőrség tagjaival ellentétben a katonáknak kívülállókként kevesebb személyes kötődésük van a műveleti területen élőkhez, ami szintén komoly előny is lehet. Ennek ellenére valószínűleg hosszútávon hatásosabb lenne, ha a katonák inkább egy jobban felszerelt és megfizetett, valamint a korrupció által kevésbé fertőzött katonai rendőrséget készítenének fel a katonai eszközöket és eljárásokat is igénylő rendvédelmi feladatok ellátására. Bevetésükre pedig tényleg csak a legkritikusabb helyzetek kezelésekor kerülne sor.

Brazília szerepvállalása az ENSZ békeműveleteiben

Brazília 2012. márciusi adatok alapján, 2447 fegyveres személlyel vesz részt az ENSZ nyolc békefenntartó missziójában. A brazil egyenruhások legnagyobb számban a haiti és a libanoni misszióban szolgálnak, az előbbiben 2134 fővel (2 fő rendőr), valamint a Libanonban állomásozó haditengerészeti kontingensben 253 fővel.⁵⁶

A haiti misszió, melynek katonai komponense brazil irányítás alatt áll, komoly változást jelentett a békeműveletek brazíliai megítélését illetően. A hatvanas évek végétől, a katonai diktatúra éveiben a döntéshozók közt elterjedt a nézet, mely a multilaterális szerződéseket és a nemzetközi szervezeteket a nagyhatalmak eszközeinek tekintette, ezért Brazília a be nem avatkozás elvét követve távol tartotta magát az ENSZ békemisszióitól.⁵⁷ A demokratikus átmenet követően a vezetés már más szemmel néz a nemzetközi rendszerre, és fokozatosan nőtt az ország szerepvállalása a területen. Az egykoron szintén portugál gyarmat Angolában az 1995-től 1997-ig tartó UNAVEM III misszióban több mint 1000 fős brazil kontingens vett részt.⁵⁸

---

⁵⁵ Vanda Felbab-Brown: *The Violent Drug Market in Mexico and Lessons from Colombia*. Brookings, 2009. 5-6. o. http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2009/03_mexico_drug_market_felbabbrown/03_mexico_drug_market_felbabbrown.pdf (letöltés ideje: 2011. február 20.)

⁵⁶ „UN Mission's Summary detailed by Country”. 4-5. o. http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2012/March12_3.pdf (letöltés ideje: 2012. április 15.)

⁵⁷ Fernando Cavalcante: Rendering peacekeeping instrumental? The Brazilian approach to United Nations peacekeeping during the Lula da Silva years (2003-2010). *Revista Brasileira de Política Internacional*, 2010. 147-148. o. <http://www.scielo.br/pdf/rbpi/v53n2/08.pdf> (letöltés ideje: 2012. április 3.)

⁵⁸ Juliana de Paula Bigatão: *Brazil and the United Nations Peacekeeping Operations: the case of Haiti*. Armed Forces and society: New challenges and environments. Centro de Estudios e Investigaciones Militares - CESIM - Chilean Army. 2009. 477. o. <http://www.cesim.cl/Publicaciones/Libros/Libro%20Fuerzas%20Armadas%20y%20Sociedad.pdf> (letöltés ideje: 2011. augusztus 30.)

Három olyan területet lehet említeni, ahol az ország számíthat a missziókban való részvételből fakadó előnyökre. Ezek az ország külpolitikai törekvései, a fegyveres erők tapasztalatainak növelése, valamint részben ezzel összefüggésben a fegyveres erők feletti hatékonyabb civil kontroll.

Brazília, mint az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagságára pályázó állam, ami igyekszik egyre aktívabb szerepvállalással megjelenni a nemzetközi közvélemény előtt, ezzel is alátámasztva, hogy rendelkezik azokkal a képességekkel és erőforrásokkal, amelyek az áhított pozíció betöltésére alkalmassá teszik. Ennek megfelelően az ENSZ misszióiban való részvétel egyfelől aktívabb jelenlétet biztosít az ország számára a nemzetközi közvélemény előtt, valamint számos diplomáciai lehetőséget rejt a missziók során kialakuló kapcsolatoknak köszönhetően, másfelől a brazil vezetés egyben egy olyan eszközt is láthat benne, ami hozzásegítheti az országot, hogy a világszervezet reformját belülről, annak aktív tagjaként próbálja kiharcolni.⁵⁹

A fegyveres erők maguk is profitálhatnak a missziók során gyűjtött tapasztalatokból, olyan képességekre téve szert, melyeket az ország védelme során is hasznosíthatnak. Az olyan tapasztalatok, mint amilyeneket a haiti misszióban a főváros nyomornegyedeiben végrehajtott közbiztonsági feladatok jelentettek,⁶⁰ melyek során a katonára hárult a járőrözés, valamint az itt tevékenykedő bűnözői csoportok elleni fellépés, hasznossá válhatnak akkor, amikor a fegyveres erőknek kell fenntartaniuk a rendet a Brazília nagyvárosainak faveláiban. Mindez fordítva is igaz: az otthon rendfenntartó feladatokat is ellátó brazil fegyveres erők alkalmasint könnyebben és otthonosabban mozognak azokban a békeműveletekben, ahol hasonló feladatokat kell ellátniuk.⁶¹

Végül egyes elméletek szerint a békeműveletekben való részvétel növelheti a civil kontroll hatékonyságát, amennyiben a műveletekben résztvevő fegyveres erők a civil lakosság figyelmét a fegyveres erőkre tereli, továbbá szerencsés esetben segíti új, demokratikus mintákon alapuló modernizációjukat.⁶²

A jelek szerint Brazília hamarosan megkezdi csapatai kivonását Haitiről, összhangban az ENSZ csapatok számának tervezett csökkentésével, noha Celso Amorim még külügyminiszterként hangsúlyozta, nincs konkrét dátum meghatározva a teljes kivonulást

⁵⁹ Cavalcante: i. m. 145-146. , Brands: i. m. 8. o.

⁶⁰ Bigatão: i. m. 480-482. o.

⁶¹ „Brazil and peacekeeping: Policy, not altruism”. *The Economist*, 2010 szeptember 23., <http://www.economist.com/node/17095626> (letöltés ideje: 2012 április 15.)

⁶² McKenzie, Michael Ben: *Evolution of Brazilian Civil-Military Relations: From Pacted Transition to Lula's Foreign Policy Tool*. (diplomamunka). Naval Postgraduate School, Monterey, 2011. 6. o.

illetően, és nem fogják azt elkapkodni.⁶³ Ugyanakkor jól mutatja Brazília növekvő szándékát a békeműveletekben való részvételre, hogy az ország nem olyan rég átvette az ENSZ libanoni missziójának haditengerészeti komponensének vezetését. Figyelembe véve, az ország külpolitikájának az afrikai régió iránt tanúsított érdeklődését, valamint az országnak a térséghez fűződő érdekeltségeit,⁶⁴ nem kizárt, hogy a jövőben egyre több a brazil fegyveres erők egyenruháját viselő kéksisakossal találkozhatunk Fekete-Afrika válságövezeteiben is.

Összegzés

Brazília minden valószínűség szerint, ahogy korábban, úgy a jövőben sem fogja katonai erejét szomszédai ellen felhasználni. Amellett, hogy a brazil külpolitika határozottan elutasítja az erő alkalmazását, és kiáll a be nem avatkozás, valamint a konfliktusok tárgyalásos úton történő rendezésének elve mellett, feltörekvő hatalomként nem érdeke, hogy egy bármelyik szomszédja ellen irányuló intervencióval maga ellen fordítsa potenciális regionális szövetségeseit, vagy ami számára még veszélyesebb, okot adjon az Egyesült Államoknak a vele szembeni erőszakos fellépésre.

Mindemellett a brazil külpolitika igényt tart a fegyveres erők szolgálataira az ENSZ égisze alatt zajló nemzetközi békefenntartó műveletek során. A tengerészet megfelelő erőkitvétési képességgel rendelkezik ahhoz, hogy önállóan részt tudjon venni ezekben a műveletekben, a szárazföldi erők pedig a belföldi rendfenntartó műveletek során szerzett tapasztalataikat kamatoztatni tudják a missziók során, ahol az erő alkalmazás szükséges mértékének meghatározása különösen fontos. Az ENSZ BT állandó tagságára pályázó Brazília alighanem egyre fontosabb szerepet fog vállalni a világszervezet békefenntartó misszióiban.

Végül a 2014-es futball világbajnokság, illetve a 2016-ban Rióban megrendezendő olimpiai játékok közeledtével valószínűleg egyre nagyobb szerep fog hárulni a hadsereg alakulataira a közrendvédelmi feladatok ellátásában is. Az ehhez szükséges tapasztalatokkal és képességekkel a fegyveres erők alakulatai rendelkeznek és a tapasztalatok azt mutatják,

---

⁶³ „Brazil plans Haiti peacekeeping withdrawal, says Amorim”. *BBC News*, 2011. szeptember 6., <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-14812500> (letöltés ideje: 2012. április 15.)

⁶⁴ Solti Ágnes: „Hogyan hódítsuk meg Afrikát?” *Kitekintő*, http://kitekinto.hu/latin-amerika/2010/08/19/hogyan_hoditsuk_meg_afrikat/ (letöltés ideje: 2012. április 25.)

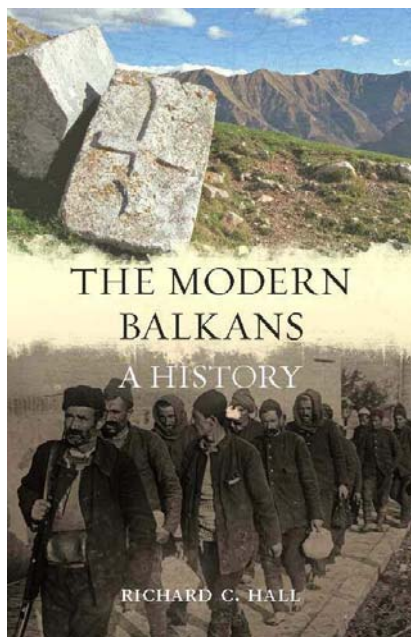
bevetésük hatékony eszköznek bizonyul a bűnszervezetekkel szembeni harcban. Ennek ellenére alkalmazásuk hosszú távon aggályosnak bizonyulhat.

Berencsi Gábor: A modern Balkán története

Richard C. Hall: *The Modern Balkans – a History*

Reaktion Books, London, 2011
208 oldal

A recenzió alapjául szolgáló könyv 2011-ben jelent meg *The Modern Balkans – a History* címmel Richard C. Hall történészprofesszor tollából. A szerző arra tesz kísérletet, hogy több mint kétezer évre visszamenőleg bemutassa azon történelmi eseményeket, melyek a Balkán-félsziget népeinek és államalakulatainak a sorsát, fejlődését nagyban befolyásolták és

befolyásolják mind a mai napig (az első szláv államok létrejöttétől a kücsük-kajnardzsi békén át a Daytoni megállapodásig). Hall professzornak sikerült megtalálnia azt az egyensúlyt, ami egy ilyen hosszú időszak felöleléséhez elengedhetetlen: tulajdonképpen bemutat minden lényeges eseményt, ugyanakkor sehol nem vész el a részletekben. A könyv a sok feltüntetett tulajdonnév és évszám ellenére olvasható, a leírtak megértését helyenként térképvázlatok segítik. A mű kilenc, nagyságrendileg azonos hosszúságú fejezetre tagolódik, azonban az egy-egy fejezet által bemutatott korszak folyamatosan rövidül, azaz a leírás egyre részletesebb lesz.

Az első fejezet a Balkán természetföldrajzáról, topográfiájáról szól. Hall professzor megállapítja, hogy a magas hegylécok sokasága nem kedvez sem a mezőgazdasági termelésnek, sem a kereskedelemnek, ellenben elősegíti a kis helyi közösségek és identitások megszilárdulását, a „kulturális mozaik” kialakulását. Ebből következően a térségben soha nem alakult ki erős földbirtokos réteg és politikai értelemben vett egység is ritkán valósult meg. A fejezet végére kiderül az Olvasó számára, hogy a Balkán-félsziget földrajzi kiterjedésének pontos meghatározása korántsem egyszerű feladat, mivel a kulturális és földrajzi határok meglehetősen ritkán esnek egybe. Ha a keleti határvonalnak a Dunát tekintjük, akkor

Havasalföld és Moldva „marad ki”, ha viszont a Kárpátok vonulatánál húzzuk meg a határt, akkor az ortodox román többségű Erdély nem tartozik a Balkánhoz. Utóbbi besorolása azért sem egyértelmű, mert Magyarországon keresztül szorosan kötődik Közép-Európához (is). A nyugati határvonal lehet(ne) a Száva folyó, ez a meghatározás azonban nyitva hagyja Dalmácia hovatarozásának kérdését: korábban itt olaszok és ortodox szlávok éltek, mára viszont a katolikus horvátok kerültek többségbe. Szlovénia besorolása sem egyszerű: évszázadokon át a Habsburg birodalom szerves részének számított, és csak 1918 és 1991 között, a két jugoszláv államban tartozott politikailag a Balkánhoz.

A régió földrajzi–kulturális bemutatásának konklúziója az, hogy a „Balkán” terminushoz a közgondolkodásban az elmaradottság és az átláthatatlan bonyolultság nem éppen pozitív kicsengésű fogalmak kapcsolódnak. Éppen ezért sokkal elegánsabb a Délkelet-Európa kifejezés használata, különösen napjainkban, amikor valamennyi érintett állam az Európa (és az Európai Unióhoz) való tartozást jelölte meg célkitűzésként.

A második fejezet az ókori görögök megjelenésétől egészen 1804-ig tekinti át a Balkán-félsziget történelmét. Ettől a fejezettől kezdve a szerző stílusa teljes mértékben tárgyilagos, mellőz mindenféle latolgatást és értékelést. Bemutatja a cirill írásmód kialakulását, a kereszténység elterjedését, az első bolgár állam és Bizánc vetélkedését. Kiemelendő, hogy ebben az időszakban alapították azokat a szellemi és kulturális központként is funkcionáló kolostorokat (például az Athosz-hegy, Rila és Dečani), melyek később – a nemzeti ébredések korában – a görög, a bolgár és a szerb nemzettudatnak is szerves részét képezték.

Kulturális és vallási értelemben hiába volt viszonylag kevés különbség a balkáni népek között, nem tudtak összefogni az egyre erősödő közös ellenség, a törökök ellen. A sorozatos katonai vereségek (Marica, Rigómező, Nikápoly) megpecsételték a térség sorsát. A teljes megszállást csupán késleltette Timur Lenk 1402-es ankarai győzelme az oszmán csapatok felett. A 15. század második felétől a 19. századig a térség történelme folyamán először állt egységes fennhatóság – török uralom – alatt.

Paradox módon éppen az egységes uralom időszakában alakult ki egy máig meghatározó törésvonal a muszlim vallás térnyerésének köszönhetően. Albániában, Boszniában és Bulgáriában tömegesen tértek át az iszlám vallásra, mivel ez alacsonyabb adókat és jobb szociális státuszt jelentett. A szerző ezen a ponton a magyar történelemből jól ismert fogalmakkal (millett-rendszer, szpáhi, janicsár) részletesen ismerteti az oszmán birodalom működését és belső berendezkedését. Kiemeli, hogy a milletek vallási alapon szerveződtek,

semmilyen egyéb megkülönböztetés nem volt a délszláv népek között, hiszen a nemzetiség fogalma ekkor még ismeretlen volt.

A török birodalom hanyatlásával párhuzamosan, Nagy Péter orosz cár (1682-1725) uralkodásától kezdve az orosz uralkodók igyekeztek kiterjeszteni befolyásukat a Balkánra. Az első kézzel fogható eredmény az 1774-ben aláírt kücsük-kajnardzsi orosz–török békeszerződés volt, melyet az oroszok (és az ortodox délszlávok) úgy értelmeztek, hogy az orosz uralkodónak joga van fellépni a török uralom alatt élő ortodox felekezetek védelme érdekében. Hall professzor megállapítása szerint ekkor alakult ki egyfajta orosz–szerb *special relationship*. Az oroszok legfőbb riválisa a balkáni befolyásszerzésben a Habsburg birodalom lett.

A könyv harmadik fejezete a nemzeti ébredések korát és a felvilágosodás liberális eszméinek terjedését mutatja be 1804-től 1878-ig. Első ízben tapasztalható a Balkánon ekkor, hogy a politikai elit Kelet helyett Nyugatról kap inspirációt: a modern nyugati nemzetállamok sikeressége éles ellentétben állt a török birodalom hanyatlásával. Hirtelen fontos és szükséges lett nyugati típusú nemzetállamok kialakítása, amihez viszont meg kellett határozni a nemzethez tartozás „alapkövetelményeit”. Végig követhetjük a térség államaiban az irodalmi nyelv kialakításának folyamatát (többek között Micu-Klein, Vuk Karadžić és Ljudevit Gaj munkásságát), a Karađorđe-féle, első igazán jelentős törökellenes felkelést (1804), majd a görög szabadságharcot. 1830-ra Görögország önálló állam lett, Szerbia pedig autonómiát kapott a török birodalmon belül.

A háborúk kora ezzel azonban korántsem ért véget. Az immáron sokadik orosz–török háborút lezáró 1877-es San Stefano-i békeszerződés jelentős mérföldkő a balkáni államok függetlenné válásában (azzal együtt is, hogy a politikai határvonalakat az 1878-as berlini kongresszuson – főként francia és brit nyomásra – jelentősen átrajzolták). A bolgár nacionalizmus legfőbb vágya a San Stefanóban megkapott területek visszaszerzése lett.

A negyedik fejezet az 1878-tól 1918-ig terjedő korszakot öleli fel. Az időszak hangulatát jól jellemzik az állandósuló törökellenes megmozdulások és az egyre erősebb és látványosabb orosz–Habsburg vetélkedés. Bosznia-Hercegovina okkupálása felbőszítette a szerbeket és meglehetősen hosszúra nyúló belpolitikai válságot okozott. Az Obrenovićok a századfordulón belebuktak a folyamatos viszálykodásba (az uralkodó és felesége gyilkosság áldozata lett), így a hatalom Karađorđević Péter, a nagy Karađorđe unokájának a kezébe került. Uralkodása alatt Szerbia egyértelműen oroszbarát lett.

A formálódó nemzeti identitásokhoz természetesen területi igények is kapcsolódtak, melyek jelentős átfedést mutattak. A legrosszabb helyzetben a macedónok voltak, akiket a

szerbek szerbnek, a bolgárok bolgárnak, a görögök pedig görögnek tekintettek.¹ A Balkán-háborúban a marakodás odáig vezetett, hogy a korábbi szövetségesekből a „zsákmányszerzés” után ellenségek lettek. Az első világháború eseménytörténete és pusztítása nem szorul magyarázatra. Összességében 1912 és 1918 között 710.000 balkáni katona vesztette életét (ehhez jönnek még a sebesültek és a hontalanná válók). Ugyanakkor a világháború befejeződése után a külföldi katonák döntő többsége távozott a Balkánról, így – a wilsoni elvekkel összhangban – a kor politikai elitjének lehetősége nyílt sorsát saját kezébe venni.

Az ötödik fejezet a Balkán-félsziget két világháború közötti történelmét mutatja be. Az ezt megelőző bő fél évtized háborúival Bulgária, Görögország, Románia és Szerbia is nyert némi területet, valamint létrejött egy albán állam. A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság létrejöttében egyrészt az illirizmus elterjedése, másrészt a Habsburg és/vagy olasz befolyás megakadályozása játszott domináns szerepet. Hamar kiderült azonban, hogy a Karađorđević-dinasztia leginkább a szerb érdekeknek megfelelően uralkodik a közös királyságban.

Az új államalakulatok infrastruktúrája lepusztult volt, gazdasági nehézségekkel küzdöttek. A törökökkel lakosságcsere-egyezményt kötő görögöket kivéve mindenhol voltak számottevő kisebbségi csoportok.²

Annak ellenére, hogy számos területi igény még mindig fennállt a balkáni államok között, 1934-ben Görögország, Törökország, Románia és Jugoszlávia aláírta a Balkán Paktumot, amelyben rögzítették az első világháborúval kialakuló status quót. 1938-ra a szerződés kifulladt, legfőbb célját soha nem tudta teljesíteni.

A második világháború előestéjén a Balkánt három hatalom fenyegette: az olasz, a német és a szovjet. A náci Németországhoz egyre szorosabb kötelék fűzte az egyre autoriterebbé váló rezsimeket.

A hatodik fejezet a II. világháború balkáni eseménytörténetét dolgozza fel. Jugoszlávia és a teljes Balkán német megszállása a magyar szerepvállalás miatt ismert. A csetnikek, a partizánok és az usztasák tevékenysége sem szorul részletes bemutatásra. A fejezet azzal a gondolattal zárul, hogy a háború előtti politikai rendszerek bukása és a szovjet típusú kommunizmus megjelenése egyszerre ébresztett reményt és szült félelmet a balkáni népekben.

A hetedik fejezet a kommunizmus térnyerését és megerősödését mutatja be 1945-től 1953-ig. Hall professzor megjegyzi, hogy a kommunizmusnak három szempontból sem voltak meg az előfeltételei a Balkánon: 1) nem volt igazi iparosodás; 2) a kisparaszti birtokos réteg

¹ Az etnikai mozaik kialakulását jól jellemzi, hogy abban a három vilajetben, amely Macedóniát alkotta, éltek ortodox szlávok, ortodox görögök, ortodox albánok, muszlim törökök, muszlim szlávok, muszlim albánok és zsidók is.

nem akart szövetkezetesítést; 3) az ortodox egyház erős, a mindennapi életre is kiterjedő befolyással bírt. Hozzá kell azonban tenni, hogy az egyházi vezetők már kompromittálódtak a világháborút megelőző autoriter rezsimek támogatásával.

A kommunisták hatalom-átvételi technikája a magyar történelemből szintén ismert. Létrejön a második jugoszláv államalakulat Tito vezetésével hat tagköztársaságból és két autonóm tartományból. Bosznia-Hercegovina és Macedónia tagállami státusza önálló identitásuk első elismerése volt történelmük során. Jugoszlávia mellett létrejött az önálló Albánia is. Görögország lett a térség egyetlen állama, amely a polgárháborút nem kerülte el, a kommunista uralmat azonban igen.

A kommunista Jugoszlávia önállóságának (az „önigazgatási szocializmusnak”) egyik alapja a szovjet–jugoszláv vita és a Jugoszláv Kommunista Párt „kiközösítése” volt. Említésre kerül ugyan, de talán nincs eléggé kihangsúlyozva a könyvben, hogy a jugoszláv területeket nem a Vörös Hadsereg szabadította fel, ennél fogva nem is voltak szovjet katonák Jugoszláviában.

A nyolcadik fejezet a Sztálin 1953-as halálától 1985-ig terjedő korszakot mutatja be. A szovjet és a jugoszláv pártvezetés kibékült egymással, a desztalinizáció jegyében Hruscsov szovjet pártfőtitkár nagyobb önállóságot ígért a csatlós államoknak. A Szovjet Kommunista Párt XX. Kongresszusán meghirdetett szabadság korlátait az ’56-os magyar forradalom leverése mutatta meg. A terror és a közvetlen moszkvai irányítás csak enyhült, de meg nem szűnt. A szovjet befolyást az 1955-ös Varsói Szerződés intézményesítette.

1954-ben Törökország, Görögország és Jugoszlávia a bledi szerződéssel megpróbálták felújítani az 1934-es Balkán Paktumot, azonban akárcsak elődje, ez a szerződéses rendszer is összeomlott.

Albánia sajátos külpolitikát folytatott ebben az időszakban: Enver Hodzsa eleinte a Szovjetunió kegyeit kereste, majd az 1960-as évektől Kínáét. 1975-ben egyedüli európai államként Albánia hiányzott a Helsinkai Konferenciáról. Az 1970-es évek végére azonban Kína kilépett a nemzetközi elszigeteltségből, így már nem volt szüksége albán szövetségesére. Hodzsa egyedül maradt, országa befelé fordult.

Bulgária Todor Zsivkov vezetésével végig hű szovjet szövetséges maradt, Romániában Gheorghiu-Dej keményvonalas vezető maradt a desztalinizáció ellenére is. Utóda, Nicolae Ceaușescu eltávolodott a szovjet pártvezetéstől, és országa kimaradt az 1968-as prágai

---

² Jugoszláviában nem volt többségi nemzet, noha a szerbek voltak a legtöbben.

intervencióból is. A terror továbbra sem enyhült azonban, ezért Ceaușescu gyakran mondták, hogy „külföldön Tito, otthon Sztálin”.

Tito Jugoszláviájában a macedónok és a bosnyákok igyekeztek élni a felkínált lehetőséggel és kialakítani önálló identitásukat. Ennek érdekében új macedón irodalmi nyelvjárást választottak (ami kevésbé hasonlított a bolgárhoz), valamint szakítottak a szerb ortodox egyházzal, és önálló vallási központot alapítottak Szkopjében. 1968-ban a jugoszláv kormány a bosnyákokat nemzetiségük alapján ismerte el önállónak, nem vallási alapon.

A nemzetiségi ellentétek már Tito életében jelentkeztek (például amikor 1971-ban horvát értelmiségiek a horvát nyelv különállóságának kimondásáért tüntettek), halála után (1980) azonban felerősödtek a problémák. Ugyanebben az időszakban Bulgáriában a diktátor lányának, Ludmilla Zsivkovnak vezetésével kulturális nacionalista program indult, melynek középpontjában az „1300 éves bolgár államiság” állt, Ceaușescu a „Kárpátok Géniusának” nevezte magát. A szovjet hegemonia időszakában ugyan nem tört ki háború, ám a rendszer korántsem volt stabil.

A kilencedik fejezet 1985-től napjainkig tekinti át a térség történelmét. A gorbacsovi szovjet reformok nyomán Bulgáriában békésen, Romániában véráldozattal távolítják el a pártvezetőket a hatalomból. Jugoszláviában újjáéled a (szerb) nacionalizmus, hatalomra kerül Slobodan Milošević. Híres-hírhedt 1989-es beszédét követően megnyirbálták a két autonóm tartomány jogköreit. Szlovénia kiválása még elfogadható volt a számára, hiszen itt nem éltek szerbek, a terület nem tartozott a nagyszerb elképzelések célterületei közé. A horvát függetlenségi törekvések azonban már véres háborúhoz vezettek. A háború áterjedt Boszniára is, ahol a II. világháború óta nem látott pusztítás ment végbe. Az 1995-ben aláírt Daytoni megállapodás idejére a CIA becslései szerint 81.500 katona és 156.000 civil veszítette életét a délszláv háborúban. Ezen felül 900.000 ember menekült el Boszniából és 1.300.000 fő lett belső migráns.

Ehhez képest Macedónia kiválása békésnek minősül: a Görögországgal folytatott név vita agresszióba nem torkollott, igaz, a lakosság harmadára rúgó albán kisebbséggel voltak összecsapások.³ A helyzetet a 2001-es ohridi megállapodás rendezte.

Az 1990-es évek második felében Koszovó került a nemzetközi közösség figyelmének középpontjába. A Koszovói Felszabadítási Hadsereg megalakítása, felfegyverzése, a szerbekkel kialakuló fegyveres konfliktus együttesen vezettek az 1999-es NATO-bombázásokhoz. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1999. június 10-én fogadta el a mai napig sok vitát kiváltó 1244. számú

³ Macedónia első elismerője éppen Bulgária volt.

határozatát a konfliktus rendezéséről. Milošević rendszere 2000-ben megbukott, így Szerbia is elindulhatott a demokratizálódás útján.

A 2000-es évek elején Montenegró fokozatosan távolodni kezdett Szerbiától, 2006-ban pedig kikiáltotta függetlenségét. 2008-ban a koszovói albán vezetés is követte példájukat.

A könyv azzal zárul, hogy napjainkban a térség valamennyi országa politikai-gazdasági-kulturális értelemben egyaránt Nyugat-Európa-hoz (a gyakorlatban az Európai Unióhoz) kíván tartozni, beindult a demokrácia terjedése, a modern technológiai vívmányok (telekommunikációs eszközök) is teret nyernek minden formájukban, minden adottnak látszik tehát a békés növekedésre. Árnyalja ugyanakkor a derűs jövőképet a szegények és a gazdagok közötti szakadék erőteljes növekedése, továbbá a gazdasági válság negatív hatásai. A demokratikus átmenet akkor mérlegét akkor lehet majd megvonni, ha az országok NATO- és EU-csatlakozása megvalósult.

**Kül-Világ,
a nemzetközi kapcsolatok folyóirata**

megjelenik negyedévente

HU ISSN 1785-5284

Kiadja:

Kül-Világ Alapítvány
2040 Budaörs, Nyár u. 14.
<http://alapitvany.kul-vilag.hu>
mail@kul-vilag.hu

Főszerkesztő:

Wagner Péter

Olvasószerkesztő:

Lattmann Tamás

Szerkesztőbizottság elnöke:

Valki László

Szerkesztőbizottság tagjai:

Jany János
Kardos Gábor
Lattmann Tamás
Losoncz Miklós
Manyas Róbert
Paragi Bea
Szente-Varga Mónika

Szerkesztőség:

1053 Budapest, Egyetem tér 1-3.
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
I. emelet, 112.
Tel: + 36 1 411 6532
Fax: + 36 1 266 3103
mail@kul-vilag.hu

A honlapon szereplő szövegek, illetve a folyóiratban közzétett tanulmányok és minden egyéb szöveg szerzői jogi védelem alatt áll. Azok – ellentétes kikötés hiányában – szabadon idézhetők és hivatkozhatók a forrás szabályos megjelölésével, további felhasználásukhoz viszont a kiadó előzetes írásbeli engedélye szükséges.